

Jacek Szpak

Sytuacja społeczno-gospodarcza rodziny chłopskiej w rejonie Myszkowa w XVIII-XIX wieku. Zarys problematyki

1. Dzieje rejonu Myszkowa

Tematem niniejszego artykułu jest sytuacja społeczno-ekonomiczna rodziny chłopskiej w rejonie Myszkowa w latach 1700-1864. Granice chronologiczne rozważań są ograniczone z jednej strony dostępnością źródeł, a z drugiej ważnymi procesami dziejowymi. Na obecnym etapie badań brak, bowiem jakichkolwiek informacji źródłowych dotyczących interesującego nas zagadnienie przed 1700 r. Z drugiej strony w 1864 r. w Królestwie Polskim miała miejsce reforma uwłaszczeniowa, która zlikwidowała feudalizm. Ukaz z 2 III 1864 r. rozpoczął zupełnie nową epokę w dziejach społeczno-gospodarczych Królestwa Polskiego. Dlatego okres ten wymagałby dogłębnych, odrębnych studiów, dla których w niniejszym tekście brak miejsca.

Rozważania będą obejmować obszar mniej więcej pokrywający się z terytorium dzisiejszego powiatu myszkowskiego, które do XIV w. wchodziły w skład województwa krakowskiego. U schyłku XIV w. znalazły się na krótko pod panowaniem lennika Korony Polskiej, księcia opolskiego Władysława. W 1393 r. ziemię tę ponownie przejął król Polski Władysław Jagiełło. Na przełomie XIV i XV w. ukształtował się ostatecznie powiat lelowski w obrębie, którego znalazł się obszar dzisiejszego powiatu myszkowskiego. W 1793 r. tereny te znalazły się w granicach państwa pruskiego. Z kolei w latach 1807-1814 dzisiejszy powiat myszkowski znalazł się w Księstwie Warszawskim, początkowo na terytorium departamentu kaliskiego, a od 1809 r. krakowskiego. Od 1815 r. tereny te znajdowały się na obszarze Królestwa Polskiego, podlegającego Rosji¹.

Początkowo tereny tworzące obecnie powiat myszkowski były własnością króla. Szybko jednak poszczególne miejscowości znalazły się w prywatnych rękach. Jedną z najstarszych miejscowości w regionie Leśniów, już u schyłku XIV w. znalazła się w posiadaniu braci Jaśka i Stanisława z Ławszowa z powiatu proszowickiego. Żarki z kolei w latach 1406-1408 znalazły się w rękach Dobiesława Kobyły.

Głównym ośrodkiem administracyjnym w regionie w XV w. był zamek w Mirowie. Po 1413 r. cały kompleks mirowski znalazł się w ręku Jana Cielątka, który w 1437 r. sprzedał go Krystynowi (II) z Koziegłów herbu Lis. W rodzie Lisów tereny te znajdowały się do ok. 1445 r. Wówczas to dobra kupił bliski współpracownik

1 J. Szpak, *Dzieje sanktuarium i klasztoru paulinów w Leśniowie*. Jasna Góra-Leśniów 2005, s. 31-33.

królowej Zofii Holszańskiej, Hińcza z Rogowa. W tym okresie jego majątek składał się z zamku Mirów oraz wsi: Kotowice, Jaworznik, Oltowiec (Łutowiec), Postaszowice, Moczydła, Mrozów i Leśniów. Po bezpotomnej śmierci Hińczy cała posiadłość znalazła się w rękach jego siostry Małgorzaty, która była zamężna za Przecławem z Kobylan. Nie był on jednak spokrewniony z Kobylami, dziedzicami Żarek. W rękę Kobylów dobra mirowskie pozostawały do ok. 1490 r., kiedy cały klucz przejął ożeniony z Agnieszką Kobylanką, Piotr Myszkowski. W 1492 r., Myszkowski dokupił wsie Wysokę i Tarnawę, a w 1499 r. od Samsona, Stanisława i Mikołaja Kobylów, Żarki oraz wsie Trzebniów i Poręba. Klucz Myszkowskich składał się z zamku Mirów, miasteczka Żarki oraz wsi: Leśniów, Trzebniów, Kotowice, Jaworznik, Moczydła, Mrozów, Postaszowice, Choroń, Wysoka, Zaborze, Łutowiec, Przybynów i Tarnawa. W rękach Myszkowskich kompleks dóbr mirowsko-żareckich pozostawał do ok. 1605 r. Wówczas to dobra kupił spokrewniony z Myszkowskimi, Jan Koryciński. W skład posiadłości Korycińskiego wchodziło miasteczko Żarki oraz wsie: Łutowiec, Moczydła, Mirów, Trzebniów, Kotowice, Zaborze, Leśniów, Jarosów, Zawada, Nowa Wieś, Nowarzowice (vel Zimna Woda), Przewodyszowice, Postaszowice, Łutowiec Jaworznik i Kuźnica Myszkowska.

Po śmierci Jana, dobra przejął jego syn Stanisław, cześnik krakowski i kasztelan biecki. Między 1649 a 1651 r. odsprzedał on cały klucz krewniakowi, Wojciechowi Kazimierzowi Męcińskiemu (+1670). Jego następcami byli: Kazimierz Jan (Ignacy) (1670-1703), Jan Józef (1703-1710), brat poprzedniego Wojciech (1710-1753), Adam (1753-1805) wraz z bratem Walentym (1753-1790), bracia: Jan, Wojciech i Stanisław (1805-1808) oraz samodzielnie Jan (1808-1828/1834)².

2. Dobra Męcińskich oraz klasztoru paulinów w Leśniowie

Nasze rozważania będą dotyczyć dóbr należących do Męcińskich z Żarek oraz klasztoru paulinów w Leśniowie. W połowie XVII w., Męcińscy rozpadli się na dwie główne linie: żarecką i działoszyńską³. Założycielem linii żareckiej był Wojciech Kazimierz, który kupił klucz żarecki od Stanisława Korycińskiego⁴. Dobra Męcińskich w latach 1649/1651-1834, w rejonie Myszkowa składały się z miasteczek Żarki i Włodowice oraz wsi: Leśniów, Mirów, Moczydła, Postaszowice, Łutowiec, Kotowice, Bobolice z zamkiem, Ogorzelnik, Zdów, Ogrodzieniec, Kuźnica Masłońska, kuźnica Ciszówka, Góra Włodowska, Ligotka, Niegowa

2 J. Szpak, *Dzieje konwentu i parafii paulinów w Leśniowie-Żarkach 1706-1864*, cz. 1, [w:] „Studia Claromontana” (dalej S. C.) 2001, t. 20, s. 506-525.

3 T. Żychliński, *Złota księga szlachty polskiej*, cz. 1. Poznań 1878 s. 172, 177; M. Antoniewicz, *Przeszłość Żarek. Powstanie i rozwój miasta na przestrzeni sześciu wieków*. Częstochowa 1982, s. 110.

4 J. Szpak, *Dzieje konwentu i parafii ...*, s. 522-523.

z przyległymi wsiami, Mrzygłód z kuźniami, Przewodiszowice, Gorzków, Kotowice, Jarosów, Zawadka, Nowarzowice (vel Zimna Woda), Jaworznik, Przybynów, Wysoka, Kuźnica Myszowska, Czarna Struga, Pustkowie (tzw. Koza) i Mzurów. W skład dóbr należących do Męcińskich należały też młyny: Masłońskie, Maszчыków, Ordonów, Skrobaczów i Stypa⁵.

W 1706 r., Jan Józef Męciński sprowadził do Leśniowa paulinów i przekazał im pięć wsi: Leśniów, Przewodiszowice, Trzebniów, Gorzków oraz Postaszowice. Dobra te pozostawały w posiadaniu klasztoru do 1780 r. Wówczas to wyrokiem Trybunału Lubelskiego wsie przejęli Męcińscy. Nadal jednak klasztor zarządzał tymi posiadłościami. Ostatecznie Adam Męciński przejął wsie w 1796 r. Wyjątkiem był Leśniów. Wieś ta, bowiem była własnością kościelną, a nie Męcińskich. Leśniów pozostał własnością klasztoru do 1864 r., kiedy to władze carskie przeprowadziły kasatę klasztorów katolickich w Królestwie Polskim⁶.

3. Struktura społeczna i zawodowa poddanych

Ludność wiejska była zróżnicowana pod względem majątkowym. Chłopów można podzielić na: kmieci czynszowych, kmieci pańszczyźnianych,

5 Biblioteka Książąt Czartoryskich w Krakowie (dalej: BK Cz), Muzeum Narodowe (dalej: MN) 992, 993, 995, 997, b. pag.; *Atlas historyczny Polski. Materiały do słownika historyczno-geograficznego województwa krakowskiego w dobie sejmu czteroletniego (1788-1792)*. Opr. W. Semkowicz, K. Buczek, Z. Budkowa, T. Czort, H. Münch, J. Szczudło, A. Szumański. Kraków 1939, s. 3, 9, 12-13, 25, 34-35, 50, 55, 62, 70-71, 79, 105; *Materiały do słownika historyczno-geograficznego województwa krakowskiego w dobie sejmu czteroletniego (1788-1792)*. Opr. K. Buczek, T. Czort, J. Szczudło, A. Szumański, p. kier. W. Semkowicza. Warszawa-Wrocław-Kraków 1960, s. 158, 161, 164, 178-179, 185, 194-195, 213, 237, 245-246, 280, 285, 294-295, 299, 311, 313, 325, 327, 348, 350-353, 360-361; Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (dalej: AGAD), *Rejestr poborowy województwa krakowskiego z około połowy XVIII w.*, Archiwum Skarbu Koronnego (dalej: ASK) 177, k. 77-78, 80-81, 88; Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie (dalej: AKMK) Acta Visitationis (dalej: AC) 17, k. 13; Archiwum Archidiecezjalne w Częstochowie (dalej: AACz), *Acta Urodzonych, Zaślubionych i Zmarłych parafii Żarki z lat 1696-1752*, b. syg, b. pag.; Archiwum Zakonu Paulinów na Jasnej Górze w Częstochowie (dalej: AJG) 758, *Acta Provinciae Polonie* (dalej: APP), t. 10, k. 3-4; AJG 1549, k. 5, AJG 1551, k. 11; AJG 350, *Apelacja Męcińskich do Sądów Najwyższego*, k. 9; Archiwum Narodowe w Krakowie (dalej: ANKr) o. 1 (na Wawelu), Acta Terrestria Cracoviensia (dalej: ATC) 268, k. 111-116; AGAD, ASK 177, k. 77-78, 80-81, 88; AKMK. AV 17, k. 13; AACz, *Acta Urodzonych, Zaślubionych...*; AJG 1549, k. 5; *Inwentarze dóbr ziemskich województwa krakowskiego 1576-1700. Wybór z ksiąg relacyj grodu krakowskiego*. Opr. A. Kamiński, A. Kiełbicka, S. Pańków. Warszawa 1956, s. 412, 418-422; AJG 350, s. 2-3; Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie (dalej: APANW) III-8, M. Poleski, *Fragmenty pracy o Włodowicach*, s. 6; APANW III-8, *Wýwód apelacji w sprawie hrabiów Męcińskich przeciwko Zgromadzeniu J. J. X. X. Paulinów klasztoru jasnogórskiego*, k. 4-7. AJG 350, *Apelacja Męcińskich do...*, k. 9, 33; AJG 1549, s. 5; AJG 1551, k. 11; Klucz bobolicki w 1789 r. składał się z 3 wsi: Bobolic, Zdowa i Huciska.

6 J. Szpak, *Dzieje klasztoru i parafii...*, s. 538-556.

małorolnych i bezrolnych, którzy posiadali jednak zagrodę. Wśród małorolnych, czyli zagrodników można wyróżnić kilka podgrup: morgowników, danników, budników i luźnych. Ponadto na wsiach mieszkali rzemieślnicy oraz przekupnie⁷.

Różnice pomiędzy poszczególnymi grupami ludności wiejskiej w ciągu XVIII w. zaczęły się zacierać z powodu ciągłych podziałów rodzinnych gospodarstw kmiecych. W ten sposób powstały w XVIII w. liczne gospodarstwa kmieccie ćwierćłanowe, a nawet mniejsze. W ten sposób różnice pomiędzy kmieciami a zagrodnikami zostały właściwie zniwelowane, z tym jednak, że kmiecie nadal byli zobowiązani do pańszczyzny sprzężajnej, gdy zagrodnicy jedynie do pieszej⁸.

Jednocześnie od XVI do XVIII w. trwał proces powiększania areалу ziemi uprawnej należącej do zagrodników i chałupników. Zdarzało się, że nawet formalnie bezrolni komornicy czy czeladź zdobywała kawałek gruntu. Proces ten występował ze szczególnym nasileniem na zachodnich terenach Rzeczypospolitej. W XVIII w. część zagrodników i chałupników użytkowała gospodarstwa o obszarze powyżej 4-5 ha, natomiast komornicy uprawiali działki o różnym areale. W niektórych okolicach pojawili się tzw. komornicy bydelni, którzy trudnili się hodowlą wołów. Proces różnicowania się ekonomicznego ludności chłopskiej utrzymał się na obszarze Królestwa Polskiego również w XIX w.⁹

W pięciu wsiach należących do klasztoru leśniowskiego występowały wszystkie grupy ludności wiejskiej z wyjątkiem czynszowników. Gospodarstwa kmieccie były zobowiązane zarówno do czynszów pieniężnych, jak i pańszczyzny. Zagrodnicy i chałupnicy posiadali własne gospodarstwa, a komornicy pozbawieni byli ziemi uprawnej. Ponadto we wsiach klasztornych zamieszkiwali rzemieślnicy.

W latach 1706-1716, w dobrach klasztoru paulinów w Leśniowie znajdowało się 43 gospodarstwa kmieccie. Najwięcej ich było w Postaszowicach (25) i Trzebniowie (14). Natomiast w Leśniowie pojawiły się one w roku 1715 (4). W Gorzkowie gospodarstw kmiecych nie odnotowano. Gospodarstw zagrodniczych w tym samym czasie było 37. Najwięcej było ich w Postaszowicach, a następnie w Gorzkowie (10), Trzebniowie (9) oraz w Leśniowie (4). Zagrodnicy byli, więc rozmieszczeni bardziej

7 J. Rutkowski, *Historia gospodarcza Polski (do 1864.)*, Warszawa 1953, s. 214; Tenże, *Studia z dziejów wsi polskiej XVI-XVIII wieku*. Warszawa 1956, s. 201; B. Zientara, A. Mączak, T. Ihnatowicz, Z. Landau, *Dzieje gospodarcze Polski do 1939 roku*. Warszawa 1965, s. 260.

8 J. Rutkowski, *Klucz brzozowski biskupstwa przemyskiego*. Kraków 1910, s. 88-89.

9 W. Rusiński, *Biedota wiejska w XVI-XVIII wieku. Uwagi ogólne i postulaty badawcze*, [w:] *Studia nad gospodarką, społeczeństwem i rodziną w Europie późnofeudalnej*. Red. J. Topolski, C. Kuklo. Lublin 1987, s. 156-159; Tenże, *Uwagi o rozwarstwieniu wsi w Polsce XVIII wieku*, [w:] „Kwartalnik Historyczny” 1953, nr 2, s. 178-179; J. Rutkowski, *Historia gospodarcza Polski (do 1864)...*, s. 278-279; T. Gołębiowski, *Stosunki gospodarczo-społeczne w Królestwie Kongresowym w okresie 1815-1846*, [w:] „Przegląd Socjologiczny” 1947, t. 9, z. 1-4, s. 235-236.

równomiernie w dobrach klasztornych. We wsiach było po 6 zagród chałupniczych i komorniczych. Chałupnicy zamieszkiwali jedynie w Trzebniowie, a komornicy w Gorzkowie (1 gospodarstwo) i Trzebniowie (5 gospodarstw).

Wśród mieszkańców wsi znajdowali się również rzemieślnicy wiejscy. Zamieszkiwali oni w Postaszowicach i byli to: szewc, krawiec i bednarz. Elitą społeczności wiejskiej, czyli młynarze i karczmarze. Mieszkali oni w: Leśniowie, Postaszowicach i Trzebniowie. W pierwszej wsi usytuowane były wszystkie trzy młyny znajdujące się w dobrach klasztornych. Natomiast karczem było dwie i znajdowały się one we wsiach najbogatszych, tj. Postaszowicach i Trzebniowie. Najbogatszą strukturę społeczną posiadał, zatem Trzebniów, w którym mieszkali przedstawiciele wszystkich grup ludności wiejskiej.

Gospodarze dworscy wywodzili się z grupy zagrodników (Paweł Bukata w Gorzkowie) oraz chałupników (Wincenty Szczepanek w Postaszowicach). Natomiast w Trzebniowie klasztor nie utrzymywał gospodarza. Ogółem gospodarstw było 100. Gospodarstwa kmiecy stanowiły 43%, zagrodnicze 37%, chałupnicze i komornicze po 6%, młyny stanowiły 3%, a karczmy 2% wszystkich gospodarstw¹⁰. Zatem przeważały gospodarstwa zamożniejsze. Mimo strat spowodowanych epidemiami oraz rabunkami wojsk w czasie wojny północnej (1700-1721) struktura gospodarstw ludności poddańczej była bardzo dobra. Należy oczywiście pamiętać, że nie było to jednoznaczne z dobrą kondycją ekonomiczną tych gospodarstw.

W 1728 r., w pięciu wsiach klasztornych było 21 gospodarstw kmiecych, w tym 13, w Postaszowicach i 8, w Trzebniowie. Gospodarstw zagrodniczych było 35 i podobnie, jak w 1711 r. były one rozmieszczone równomiernie we wszystkich wsiach klasztornych. W Gorzkowie było ich-7, w Leśniowie-5, w Postaszowicach-4, w Przewodiszowicach-10, a w Trzebniowie-9. Chałupników było 8 i zamieszkiwali oni w: Żarkach (4) i Postaszowicach (4), natomiast komornicy byli odnotowani jedynie w Leśniowie (4). Rzemieślnicy wiejscy zamieszkiwali w Leśniowie (Franciszek Wyporek-garncarz), Trzebniowie (Antoni Szczepanik-bednarz) i w Żarkach (Jan Dąbrowski-mielcarz). W rejestrze nie wspomniano młynarzy, natomiast istniały nadal dwie karczmy w Leśniowie i Trzebniowie. Paulini zrezygnowali z utrzymywania gospodarzy dworskich w poszczególnych wsiach, ale pojawił się w Trzebniowie leśnik (Jan Chudzik). W sumie w dobrach klasztoru leśniowskiego w 1728 r. było 70 zagród, w tym kmiecy stanowiły-30%, zagrodnicze-50%, chałupnicze-11%, komornicze-6%, a karczmy stanowiły 3% wszystkich zagród¹¹.

10 AJG 486, k. 2-23; AJG, 1549, k. 83-85; AJG, 1625, k 132-133, 139; AJG, 1626, k. 35-36.

11 AJG 1625, k. 141-144, 149-152.

W 1782 r., ogólna liczba gospodarstw w dobrach klasztoru wynosiła 95. W tym kmiecych było – 1(1%), półkmiecych – 40 (42%), zagrodniczych – 36 (38%), chałupniczych – 16 (17%), a zagród komorniczych było – 2 (2%). Rejestr nie informuje o młynach i karczmach¹².

Rejestr z 1807 r. dotyczył jedynie wsi Leśniów. Jak bowiem napisano wyżej klasztor Leśniowski utracił wszystkie dobra na rzecz Męcińskich. Liczba gospodarstw w 1807 r. wynosiła 20, w tym 13-zagrodniczych, 6-chałupniczych oraz 1 młyn. Tak, więc gospodarstwa zagrodnicze stanowiły 65%, chałupnicze-35%, a gospodarstwo młynarza stanowiło 5% wszystkich zagród. Podobnie jak w 1782 r. i w tym dokumencie brak jakichkolwiek informacji dotyczących rzemieślników i karczmarzy.

Najlepszą strukturę gospodarstw w latach 1706-1716 posiadały Postaszowice. Co prawda nie było w tej wsi karczmy, jednak tam właśnie znajdowała się największa liczba gospodarstw ogółem oraz zagród kmiecych. Porównując strukturę gospodarstw z lat 1706-1716 i 1728 widać pewien regres we wszystkich wsiach.

W latach 1728-1782 zwiększyła się ogólna liczba gospodarstw we wszystkich badanych wsiach. W latach 1782-1807, w Leśniowie zwiększyła się ogólna liczba gospodarstw, poprawiła się również struktura gospodarcza wsi. Zwiększyła się, bowiem liczba zagrodników, poza tym pojawił się ponownie, po prawie 100 latach karczmarz.

Struktura gospodarstw chłopskich w dobrach klasztoru w Leśniowie w latach 1706-1807 ulegała stałemu pogorszeniu. Spadek ogólnej liczby gospodarstw oraz gospodarstw kmiecych i zagrodniczych w latach 1706-1728 nie musiał oznaczać jednak regresu gospodarczego w gospodarce chłopskiej. Prawdopodobnie poprzez kumulację ziemi powstały silniejsze ekonomicznie gospodarstwa. Mogą o tym świadczyć adnotacje znajdujące się w rejestrze z 1728 r. wspominające o parobkach zatrudnionych w gospodarstwach chłopskich¹³.

Po 1728 r. liczba gospodarstw kmiecych spadała, część kmieci przekształciła się w półkmieci posiadających mniejszy areal ziemi uprawnej. Niestety luki w materiale archiwalnym uniemożliwiają określenie przyczyn tego procesu. Prawdopodobnie gospodarstwa kmiecie były dzielone między następców. Liczba gospodarstw zagrodniczych ulegała wahaniom, jednak do 1782 r. różnice były niewielkie. Dopiero w latach 1782-1807 liczba gospodarstw zagrodniczych znacznie spadła. Trzeba jednak pamiętać, że po 1796 roku klasztor posiadał tylko jedną wieś. Liczba chałupników do 1782 r. ciągle wzrastała. Dopiero wraz ze stratą czterech wsi zmniejszyła się liczba zagród chałupniczych. W przypadku komorników dał się zauważyć ciągły spadek ich liczby. Podobnie spadała liczba

12 AKMK, AV 53. k. 302-303.

13 AJG 1625, k. 141-144, 149-152.

młynarzy. Po okresie rozwoju młynarstwa w latach 1706-1716, nastąpił wyraźny regres. Dopiero w początkach XIX w. pojawił się w rejestrze młynarz. Liczba karczmarzy utrzymywała się na stałym poziomie, ale po 1728 r. zniknęli oni definitywnie. Służba leśna pojawiła się jedynie w latach 20. XVIII w. Rzemieślnicy wiejscy występowali tylko w XVIII w. Struktura gospodarstw chłopskich w ujęciu procentowym pokrywa się w zasadzie z ujęciem liczbowym. Największy odsetek kmieci występował w latach 1706-1716. Na uwagę zasługuje fakt, że odsetek zagrodników, chałupników i młynarzy osiągnął największą wartość w 1807 r.

Zmiany, jakie zachodziły w strukturze zawodowej oraz społecznej wśród poddanych klasztoru leśniowskiego nie odbiegały od sytuacji w regionie czy całej Rzeczypospolitej. W dobrach leśniowskich występowały wszystkie grupy społeczne wśród ludności wiejskiej. Im dalej w głąb XVIII w. tym mniej gospodarstw kmiecych, natomiast zwiększała się liczba gospodarstw zagrodniczych. A co za tym idzie zwiększała się liczba ludności uboższej.

Na przełomie XVII i XVIII w. we wsiach należących do Męcińskich dominowali kmiecie. Pojawili się już jednak półkmiecie. Drugą grupą ludności chłopskiej byli zagrodnicy. Chałupników w ogóle nie było, a komornice stanowiły stosunkowo niewielki odsetek ludności. Do elity wiejskiej należy zaliczyć młynarzy i karczmarzy. W latach 1782-1791 w dobrach Męcińskich mieszkała spora liczba szlachty. Byli to zapewne oficjaliści, którzy rekrutowali się spośród ubogiej szlachty. Wśród ludności chłopskiej dominowali kmiecie, ale znaczny odsetek ludności stanowili komornicy (tabela 1-2).

4. Sytuacja prawna rodziny chłopskiej

Chłopi u schyłku XV w. zostali przywiązani do ziemi. Poddanie chłopów polegało na jego podporządkowaniu władztwu szlachcica. W ustroju feudalnym na gruncie polskim można wyróżnić trzy typy poddaństwa: osobiste, sądowe i gruntowe¹⁴.

Według konstytucji z 1496 r. w ciągu roku tylko jeden syn chłopski mógł opuścić wieś. Ustawodawstwo z lat 1501-1543 w ogóle zabraniało opuszczania wsi bez zgody pana¹⁵. Pan posiadał również prawo sądenia swych poddanych. Inne ograniczenia wolności osobistej chłopów to przede wszystkim utrudnienia w zawieraniu małżeństw i swobodny wybór zawodu¹⁶.

14 K. Orzechowski, *Poddaństwo. Próba oceny zależności feudalnej z punktu widzenia prawa ze szczególnym uwzględnieniem stosunków śląskich*, [w:] „Annales Silesiae” 1960, t. 1, cz. 2, s. 179.

15 J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak, *Historia ustroju i prawa polskiego*. Warszawa 1994, s. 202; J. Rutkowski, *Studia z dziejów wsi...*, s. 163-164.

16 J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak, *Historia ustroju i prawa...*, s. 204; J. Rutkowski, *Studia z dziejów...*, s. 164-167.

Sytuacja prawna chłopów uległa zmianie dopiero w 1791 r. Wówczas Konstytucja 3 Maja brała chłopów w opiekę. Zapis ten jednak nie miał żadnych konsekwencji prawnych. Dopiero uniwersał połaniecki z 1794 r. wprowadzał pewne zmiany w położeniu prawnym ludności chłopskiej¹⁷. W 1794 r., na obszarze zaboru pruskiego sytuacja prawna chłopów uległa zmianie. Władze pruskie zniosły, bowiem poddaństwo osobiste i sądowe, ponadto chłopom przyznano prawo pozywania panów przed sąd państwowy. Zakazano włączania do folwarku szlacheckiego gospodarstw chłopskich oraz łączenia kilku gospodarstw w jedno lub zmniejszania ich areалу. Utrzymano jednak przywiązanie chłopów do ziemi¹⁸.

Konstytucja Księstwa Warszawskiego w artykule 4 znosiła niewolę osobistą. Przepis ten został sprecyzowany w dekrete króla saskiego i księcia warszawskiego Fryderyka Augusta z 21 grudnia 1807 r. Na jego mocy chłop miał prawo opuścić wieś jedynie za zgodą pana oraz administracji państwowej. Chłop opuszczający wieś musiał wykonać zasiewy i pozostawić cały inwentarz żywy. Również ziemia uprawiana przez chłopów była własnością dziedziczą, chyba, że została zawarta umowa zastrzegająca własność na korzyść chłopów. Konsekwencją takiego rozwiązania była możliwość rugów. W ciągu roku od daty wejścia w życie dekretu, chłopowie mieli zagwarantowaną nieusuwalność z gruntów, pod warunkiem jednak wykonywania powinności feudalnych. Odtąd stosunki pan-chłop miały regulować umowy pomiędzy stronami, które kontrolowały władze administracyjne.

Wobec poddanych odmawiających wykonywania powinności feudalnych pan miał prawo zastosowania egzekucji sądowej. Ponadto poddaństwo chłopów zostało umocnione instrukcją administracyjną, która nakazywała, aby funkcje wójta pełnili właściciele dóbr. 12 marca 1812 r. władze Księstwa Warszawskiego wydały dekret zakazujący chłopom opuszczania wsi dopóki nie oddadzą lub nie odrobą zapomogi udzielonej przez pana. Chłopowie zostali także pozbawieni praw politycznych, poza nielicznymi grupami wieczystych dzierżawców i czynszowników¹⁹.

17 A. Jezierski, C. Leszczyńska, *Historia gospodarcza Polski*. Warszawa 1997, s. 77.

18 J. Rutkowski, *Historia gospodarcza Polski (do 1864)*..., s. 296.

19 M. Kallas, *Ustawa konstytucyjna Księstwa Warszawskiego z 1807 roku*, [w:] *Konstytucje Polski*, t. 1. Red. M. Kallasa. Warszawa 1990, s. 118-119; W. Sobociński, *Historia ustroju i prawa Księstwa Warszawskiego*. Toruń 1964, s. 67-68, 71-73; *Ustawa konstytucyjna Księstwa Warszawskiego z 22 VII 1807 roku*, [w:] *Wiek XIX w źródłach*. Opr. M. Sobańska-Bondaruk, S. B. Lenard. Warszawa 1998, s. 40; *Dekret Fryderyka Augusta o sytuacji prawnej chłopów w Księstwie Warszawskim z 21 XII 1807 r.* [w:] *Wiek XIX w źródłach*..., s. 47-48; T. Gołębiowski, *Stosunki gospodarczo-społeczne*..., s. 215; A. Świętochowski, *Historia chłopów polskich w zarysie*, t. 2, *W Polsce podległej*. Łwów-Poznań 1928, s. 116-121, 123-124, 251.

W dobie Królestwa Polskiego pozycja szlachty wobec chłopów uległa wzmocnieniu. W 1818 r., sejm uchwalił ustawę nakazującą, aby funkcje wójtów pełnili właściciele dóbr. Odtąd dziedzic posiadający, co najmniej 10 dymów stawał się automatycznie wójtem. W ten sposób szlachta kontrolowała ruch ludności, prowadząc księgi ludności i statystykę gminną. Ponadto wójt dostarczał rekruta oraz dokonywał rozłożeń ciężarów podatkowych na poszczególne gospodarstwa. Szlachcic pełnił również funkcję sędziego dla ludności chłopskiej.

Władze Królestwa Polskiego uznały, że stosunki między chłopami a panami pozostawały w sferze prywatnej, którą normował kodeks cywilny. W 1825 r., sejm zniósł artykuł 530 Kodeksu Napoleona, który gwarantował chłopom możliwość wykupu czynszów wieczystych, co pogorszyło sytuację prawną poddanych²⁰.

Stosunek szlachty do kwestii chłopskiej w latach 1815-1831 był wypadkową przemian społeczno-gospodarczych, jakie zachodziły na wsi. Nasilił się wówczas proces powstawania folwarku kapitalistycznego opartego na pracy najemnej. Proces ten zachodził nierównomiernie. Tam, gdzie proces kapitalizacji rolnictwa zakorzenił się, szlachta gotowa była do reform. Tam jednak, gdzie nadal dominowała pańszczyzna, niechętnie odnoszono się do zmian społeczno-gospodarczych²¹.

W dobie powstania listopadowego sytuacja prawna chłopów nie uległa większej zmianie. Lewica powstańcza, czyli Towarzystwo Patriotyczne już w styczniu 1831 r. wzywało do rewolucji społecznej. Łączono ją z ideami polskiego oświecenia, a przede wszystkim z Konstytucją 3 Maja. Lewica postulowała zrównanie obywateli wobec prawa, oczynszowanie chłopów w dobrach narodowych, nadanie własności chłopom walczącym w armii powstańczej oraz w dalszej perspektywie stopniowe nadanie chłopom ziemi na własność. Jednak lewica była rozbita na dwa obozy. Pierwszy, na czele z Joachimem Lelewelem, postulował nadanie ziemi żołnierzom-chłopom walczącym w szeregach armii narodowej oraz oczynszowania chłopów w dobrach narodowych. Natomiast kwestia włościńska w dobrach prywatnych miała być rozwiązana zgodnie z wolą panów. Drugi obóz lewicy, na czele z Ludwikiem Żukowskim i Bohdanem Zaleskim, postulował zupełne znieśnienie pańszczyzny we wszystkich kategoriach dóbr oraz stopniowe nabywanie przez chłopów ziemi na własność. Szlachta zaś miała otrzymać odszkodowanie²².

20 H. Izdebski, *Ustawa konstytucyjna Królestwa Polskiego z 1815 roku*, [w:] *Konstytucje Polski...*, s. 201; J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak, *Historia ustroju i państwa...*, s. 382.

21 A. Barszczewska-Krupa, *Polityka społeczna władz rządowych w powstaniu listopadowym*, [w:] *Powstanie Listopadowe 1830-1831 Dzieje wewnętrzne. Militaria. Europa wobec powstania*. Red. W. Zajewski. Warszawa 1990, s. 122-129, 133-134.

22 W. Zajewski, *Program ideologiczny lewicy powstańczej*, [w:] *Powstanie Listopadowe 1830-1831...*, s. 168-170.

2 grudnia 1830 r., władze powstańcze zniosły kary policyjne dla chłopów. Z kolei w styczniu 1831 r. sejm powstańczy obniżył chłopom podatki. W sprawie zniesienia pańszczyzny postanowiono, że taką decyzję mogą podjąć tylko panowie. Obiecano, że w przyszłości sejm zajmie się wynagrodzeniem żołnierzy-chłopów. Z kolei 19 lutego 1831 r., sejm podjął uchwałę na mocy, której żołnierze i podoficerowie-chłopi, którzy stracili zdolność służby wojskowej oraz rodziny żołnierzy poległych mieli otrzymać dożywotnią pensję. Ponadto dla żołnierzy wyróżniających się w boju sejm przeznaczył wynagrodzenie z dóbr narodowych o wartości 10 mln. złp. Z kolei działacze szlacheccy godzili się najwyżej na oczynszowanie chłopów lub nadania im na własność ziemi, ale tylko w dobrach narodowych. Odrzucano natomiast projekty nadania ziemi chłopom w dobrach prywatnych. Uważano bowiem, że byłoby to pogwałcenie prawa własności²³.

W latach 1841-1846 sytuacja gospodarcza w Królestwie Polskim uległa znacznemu pogorszeniu. W tej sytuacji szlachta, ratując się przed bankructwem, zaczęła masowe rugi. Władze carskie zaniepokoiły się brakiem możliwości płacenia podatków przez chłopów. W tej sytuacji na mocy ukazu carskiego z 7 czerwca 1846 r. zakazano rugów tych gospodarzy, którzy posiadali ponad 1,7 ha i wykonywali swoje obowiązki. Chłopom zezwolono na przenoszenie się do innych dóbr po dokonaniu obowiązków policyjnych i powiadomieniu o swoim zamiarze pana na trzy miesiące przed terminem wyprowadzenia się. Zapewniono kontrolę administracji rządowej nad zawieranymi umowami oraz umocniono prawo chłopów do dziedzicznego użytkowania ziemi i prawo własności budynków. Zakazano uszczuplania lub zamieniania gruntów poszczególnych gospodarzy. W ciągu 2 lat pustki włościańskie miały być obsadzone nowymi osadnikami. Ukaz ten stał się podstawą do zniesienia najmów przymusowych w rozporządzeniu Rady Administracyjnej z listopada 1846 r.²⁴.

23 A. Barszczewska-Krupa, *Polityka społeczna władz...*, s. 136-138.

24 253; J. Leskiewiczowa, *Włościanie*, [w:] *Przemiany społeczne w Królestwie Polski 1815-1864*, cz. 1, *Trwałość i rozpad więzi stanowych*. Red. W. Kula, J. Leskiewiczowa. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1979, s. 63-64, 67; T. Mencil, *Chłopska własność i posiadanie ziemi przed uwłaszczeniem w Królestwie Polskim*, [w:] „Rocznik Dziejów Społecznych i Gospodarczych”, (dalej: RDSG), t. 48 (za rok 1987). Warszawa-Poznań 1991, s. 53-55; A. Jezierski, C. Leszczyńska, *Historia gospodarza Polski...*, s. 107.

H. Izdebski, *Ustawa konstytucyjna Królestwa...*, s. 202, J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak, *Historia ustroju i...*, s. 382 – 383, 391, 393; T. Gołębiowski, *Stosunki społeczno-gospodarcze...*, s. 216, 241-245; S. Śreniowski, *Studia nad prawem i stosunkami agrarnymi Królestwa Polskiego 1831-1864*. Warszawa 1963, s. 91-111; J. Rutkowski, *Historia gospodarza Polski (do 1864)...*, s. 306, 311; J. Leskiewiczowa, *Włościanie...*, s. 63-65, 67; T. Mencil, *Chłopska własność i posiadanie...*, s. 56-57, 70.

W dniach 22 marca, 30 listopada i 28 grudnia 1858 r. władze carskie wydały następne akty normujące sytuację prawną ludności chłopskiej. Odtąd kontrakty zawierane pomiędzy panem a chłopem miały być wieczyste, a zmiana pańszczyzny na czynsz mogła nastąpić indywidualnie lub grupowo. Budowle, które znajdowały się na gruntach chłopskich stawały się ich własnością. Natomiast zwierzęta i narzędzia pozostawały nadal własnością pana. Zmiany wysokości czynszu można było dokonywać co 20 lat, ale można go było podwyższyć maksymalnie do 20% ostatniej stawki. Czasowe kontrakty czynszowe uległy przekształceniu w wieczyste. Zaległy czynsz podlegał egzekucji wojskowej, a zaległości 2-letnie upoważniały dziedzica do sprzedaży budynków chłopskich²⁵.

W dniu 16 maja 1861 r., car Aleksander II wydał ukaz, który z dniem 1 października tego roku znosił pańszczyznę za okupem, wynoszącym od 7,5 do 45 kopiejek za dzień, w zależności od rodzaju pańszczyzny i rejonu, w którym leżała dana wieś. Okup obowiązywał do momentu zawarcia umowy wieczysto-czynszowej. Jeżeli jednak chłop wyraził zgodę do czasu zawarcia takiej umowy obowiązywała pańszczyzna. Akt ten nie obejmował tych dóbr w których wcześniej zawarto umowy czynszowe²⁶. Chłopi z Leśniowa skorzystali z tego ukazu. W 1862 r. wykupili pańszczyznę płacąc łącznie 1412 zł. 18 gr.²⁷

Uzupełnieniem wspomnianego ukazu był przepis z 5 czerwca 1862 r. Według niego oczynszowanie czasowe lub wieczyste obejmowało te osady, które objął ukaz z 1846 r. Zarówno chłopi, jak i dziedzice mieli prawo zażądać oczynszowania. Umowa o czynsz miała obowiązywać co najmniej przez 20 lat, a wysokość czynszu obliczano ze średnich cen zbóż, wyłączając cenę najniższą i najwyższą. W umowach czasowych nie wprowadzono kontroli państwa. Obowiązywała ona natomiast w umowach wieczystych. Jeżeli chłop w czasie obowiązywania umowy czynszowej opuściłby wieś, wówczas jego gospodarstwo przechodziło na własność dziedzica. Na żądanie jednej ze stron mogło nastąpić oszacowanie i likwidacja serwitutów²⁸.

Reformy z lat 1858-1862 uzyskały poparcie ziemiaństwa Królestwa Polskiego. Zresztą sami ziemianie opracowywali przynajmniej częściowo te przepisy. Tworzący się obóz umiarkowanych działaczy, zwanych „Białymi”, poparł reformy z przełomu lat 50. i 60. Natomiast obóz „Czerwonych”, czyli działacze

25 A. Świętochowski, *Historia chłopów polskich...*, s. 253 – 254; S. Śreniowski, *Studia nad prawem...*, s. 181 – 205; J. Leskiewiczowa, *Włościanie...*, s. 65.

26 A. Świętochowski, *Historia chłopów polskich...*, s. 331-334; S. Śreniowski, *Studia nad prawem...*, s. 235 – 272; J. Rutkowski, *Historia gospodarza Polski (do 1864)*, s. 313-314; J. Leskiewiczowa, *Włościanie...*, s. 67.

27 AJG 1625, k. 402.

28 A. Świętochowski, *Historia chłopów polskich...*, s. 331-334.

radykalni, byli zwolennikami zupełnego uwłaszczenia chłopów. Według nich szlachta miała uzyskać odszkodowanie od odrodzonego państwa polskiego. Oba obozy starały się zdobyć poparcie chłopów, co częściowo im się udało²⁹.

Obóz „Czerwonych”, realizując swój program społeczny, w momencie wybuchu powstania, 22 stycznia 1863 r., wydał dekret podpisany przez Tymczasowy Rząd Narodowy. Według niego ziemia użytkowana przez chłopów stawała się ich własnością. Każdy małorolny chłop, który wstępował do wojska powstańczego miał być wynagrodzony ziemią z dóbr narodowych w wysokości 3 morgów. Anulowano także rosyjskie ustawodawstwo w kwestii chłopskiej³⁰. Akt uwłaszczeniowy ogłoszono w Królestwie Polskim, na Litwie i Ukrainie³¹.

Manifest Rządu Narodowego z 22 stycznia 1863 r., przyczynił się do wydania przez cara Aleksandra II w dniu 2 marca 1864 r. ukazu uwłaszczeniowego. Odtąd ziemia, którą uprawiał chłop stawała się jego własnością, a od 15 kwietnia 1864 r. został on zwolniony z wszelkich obciążeń na rzecz pana. W zamian chłopci mieli opłacać podatek gruntowy. Przepisy te obejmowały wszystkie osady, również te, których nie dotyczył ukaz z 1846 r. Utrzymano natomiast serwituty, chociaż na żądanie panów, za odszkodowaniem lub za porozumieniem stron mogły być one zniesione. Szlachta miała otrzymać odszkodowanie z funduszu likwidacyjnego, który miał pochodzić przede wszystkim z opłat wnoszonych przez chłopów. Z uwłaszczenia wyłączone były grunty położone przy karczmach, kuźniach, młynach, cegielniach, osadach młynarzy, ogrodników i chłopów mieszkających we dworze oraz domy służby leśnej, gdy stały one poza wsią. Uwłaszczeniem objęto natomiast służbę mieszkającą we wsi³².

Powstanie styczniowe wyraźnie wpłynęło na zmianę sytuacji społeczno-ekonomicznej chłopów. Obawa przed rozszerzającym się wśród chłopów poparciem dla ruchu narodowego, zmusiła carat do ustępstw na rzecz polskiego chłopca. Władze powstańcze bowiem, zarówno „Czerwoni”, jak i „Biali” były zwolennikami ostatecznego rozwiązania problemu chłopskiego. Mimo, że powstanie zostało stłumione, to jednym z największych jego osiągnięć było uwłaszczenie chłopów i zniesienie zobowiązań feudalnych.

29 K. Groniowski, *Chłopi w powstaniu styczniowym a reformy agrarne lat 1861-1864*, [w:] *Powstanie Styczniowe. Wrzenie. Bój. Europa. Wizje* Red. S. Kalemba. Warszawa 1990, s. 124-129.

30 *Dekret uwłaszczeniowy z 22 stycznia 1863 roku*, [w:] *Historia XIX i XX wiek. Lata 1795-1864*, t. 1. Red. A. Kosecki, J. r. Szafflik, r. Turkowski. Pułtusk 1996, s. 205-207.

31 K. Groniowski, *Chłopi w powstaniu styczniowym...*, s. 130-139.

32 *Dekret uwłaszczeniowy z 22 stycznia...*, s. 208.

5. Obciążenia chłopów na rzecz pana

Powinności ciężące na poddanych można podzielić na dworskie, kościelne i państwowe³³. Na obszarze Małopolski północnej, gdzie znajdował się rejon Myszkowa, dominowała renta odrobkowa i pieniężna. Często stosowano również pańszczyznę w celach przemysłowych, np. w przemyśle metalurgicznym³⁴. W XVIII w. wymiar robocizny, do której był zobowiązany poddany zwiększał się, zanikały także robocizny nieokreślone. W okresie tym spisywano ilość dni roboczych, czas odpoczynku, wiek i płeć pracujących chłopów oraz ilość sprzężaju (ilość wołów lub koni wykorzystanych w pracach polowych)³⁵.

Najcięższą powinnością dla poddanych była pańszczyzna tygodniowa. Zobowiązane były do niej wszystkie gospodarstwa, ale wymiar prac zależał od areалу poszczególnych działek chłopskich. Tygodniowe zobowiązania wahały się od 0,5 do 6 dni. Największą liczbę dni odrabiali gospodarstwa kmiecie, które zatrudniały parobka pracującego w folwarku. Roczny wymiar pańszczyzny w ówczesnej Rzeczypospolitej wynosił 26-312 dni. Z gospodarstw jedno-łanowych odrabiano 4-6 dni w tygodniu, z gospodarstw pół-łanowych 3-4 dni, z ćwierć-łanowych 2-3 dni, a z gospodarstw półćwierć-łanowych 1-2 dni tygodniowo. Ponieważ wzrost obciążeń pańszczyźnianych przyniósł spadek wydajności, stosowano tzw. pańszczyznę wydziałową. Polegała ona na tym, że poddany był zobowiązany do wykonania pewnej określonej pracy w określonym czasie³⁶.

Wymiar pańszczyzny we wsiach w rejonie Myszkowa kształtował się następująco: kmiecie 5 dni tygodniowo z jednego gospodarstwa; zagrodnicy: 2-4 dni; chałupnicy: 1-3 dni tygodniowo, komornicy 1 dzień. Do żniw z gospodarstwa kmieckiego powinny iść trzy osoby, ale tylko przy zbiorze pszenicy, żyta i owsa. Do pańszczyzny w wysokości 12 dni tygodniowo zobowiązany był młynarz w okresie żniw. Oznaczało to, że młynarz musiał 6 dni w tygodniu opłacać dwóch parobków pracujących w folwarku pańskim. Gospodarstwa pół-kmiecie odrabiali pańszczyznę pieszą, jeżeli sytuacja ekonomiczna gospodarstwa była gorsza. Z reguły jednak pół-kmiecie wykonywali pańszczyznę sprzężajną. W niektórych wsiach jeden dzień w tygodniu był wolny od pańszczyzny³⁷.

33 J. Rutkowski, *Klucz brzozowski biskupstwa...*, s. 121; A. Świętochowski, *Historia chłopów polskich...*, s.334-335, 339-342.

34 H. Madurowicz, A. Podraza, *Próba rejonizacji gospodarczej Małopolski zachodniej*, [w:] *Studia z dziejów wsi Małopolskiej w drugiej połowie XVIII wieku*. Red C. Bobińska. Warszawa 1957, s. 141-143.

35 J. Rutkowski, *Historia gospodarcza Polski (do 1864)...*, s. 213.

36 J. Rutkowski, *Historia gospodarcza Polski (do 1864)...*, s. 213; Tenże, *Klucz brzozowski biskupstwa...*, s. 121-122; Tenże, *Studia z dziejów...*, s. 221 – 227; Tenże, *Historia gospodarcza Polski*, t. 1, *Czasy Przedzoborowe*. Poznań 1947, s. 280-281.

37 BKCz., MN 996, b. pag.; AJG 1549, k. 83-85; AJG 1625, k. 133; AJG 1626, k. 35-36, 43-45;

Poza robociznami do obciążeń pańszczyźnianych należało zaliczyć daniny w naturze (osep zbożowy, drób, jaja, sery, grzyby, jagody, chmiel, ryby, itp.) oraz czynsze pieniężne³⁸. Wysokość czynszów była różna, w zależności od wielkości i siły ekonomicznej poszczególnych gospodarstw. Chłopi w rejonie Myszkowa płacili roczny czynsz w wysokości: kmiecie: 2 zł.-5 zł. 18 gr.; zagrodnicy: 1 zł. 20 gr.-2 zł.; chałupnicy: 1-2 złp. Roczny czynsz młynarzy wynosił 5 zł. 12 gr.-50 zł., karczmarzy 9-40 złp., kowali i ślusarzy po 20 złp., cieśli 10 złp.³⁹. Osep, czyli daninę ze zboża (owies, żyto) płacili kmiecie i zagrodnicy. Ich wysokość wynosiła 2-3 korce z gospodarstwa. Gospodarstwo kmiecie i zagrodnicze przekazywało do dworu: 1-4 sztuki kapłonów lub gęsi, 9-40 jaj oraz 0,5-12 łokci przędzy w ciągu roku⁴⁰.

6. Obciążenia chłopów na rzecz państwa

Podstawowym źródłem dochodów jakie zbierała Rzeczpospolita były podatki uchwalane przez sejm, tzw. pobory. Początkowo do poboru zaliczano również łąnowe, czyli podatek gruntowy. Z tego świadczenia zwolniona była ziemia folwarczna. Od 1563 r. chłopci płacili tylko połowę tego podatku, a drugą połowę odliczali sobie z dziesięcin płaconych Kościołowi⁴¹. Podatek łąnowy pojawił się w XVII w. Był to podatek od ziemi na wsi i od majątku w mieście. Podstawą łąnowego był uniwersał poborowy z 1578 r., który obowiązywał praktycznie do XVIII w. Wysokość tego podatku wynosił 1 zł. z łąna (16,8-25 ha.)⁴². W 1629 r., łąnowe zostało zastąpione przez podymne, płacone za każdy dom na wsiach i w miastach. Opodatkowaniu podlegały domy, a wysokość podatku zależała od miejsca jego położenia. Od 1775 r. podymne płacono od każdego komina w domach. W XVII w. mieszczanie zaczęli płacić szos. Był on naliczany od majątku ruchomego i nieruchomego. Potem był to ryczałtowy podatek płacony przez poszczególne miasta. Władze miejskie same dzieliły szos między mieszkańców⁴³.

AJG, III-36, S. Ufniarski, *Dzieje parafii żareckiej*, (mps), s. 32-33; AKMK, AV 53, k. 302-303; *Inwentarze dóbr ziemskich...*, k. 421-422.

38 J. Rutkowski, *Historia gospodarza Polski (do 1864)...*, s. 214; Tenże, *Klucz brzozowski biskupstwa...*, s. 123-124; Tenże, *Studia z dziejów...*, s. 230-231; Tenże, *Historia gospodarza Polski...*, s. 282-283.

39 AJG 486, k. 2-23; BKCzart., MN 996, b. pag.; *Inwentarze dóbr ziemskich...*, k. 421-422.

40 AJG 1549, k. 83-85; AJG 1625, k. 133; AJG 1626, k. 35-36, 43-45; AJG III-36, S. Ufniarski, *Dzieje parafii żareckiej...*, s. 32-33; AKMK, AV 53, k. 302-303.

41 M. Markiewicz, *Historia Polski 1492-1795*. Kraków 2009, s. 77-78.

42 A. Filipczak-Kocur, *Skarbowość Rzeczypospolitej 1587-1648*. Warszawa 2006, s. 47, 53, 58-59, 67.

43 M. Markiewicz, *Historia Polski...*, s. 77-78; A. Filipczak-Kocur, *Skarbowość Rzeczypospolitej...*, s. 47, 53, 58-59, 67.

Kolejnym podatkiem było tzw. czopowe. Płacono go od wyrobu piwa, gorzałki, wina i miodu. Podatek ten wybierano na podstawie uniwersału z 1578 r. Jego wysokość wynosił 11% od wartości sprzedanego piwa, gorzałki (od 1628 r.) i miodu (od 1629 r.). Zatem od każdego grosza sprzedanego alkoholu pobierano 2 denary. Kupcy od 1629 r. płacili tzw. donatywę⁴⁴.

Wszyscy mieszkańcy Rzeczypospolitej płacili pogłównie. Był to początkowo podatek nadzwyczajny, ale w latach 1717-1775 r. był podstawowym podatkiem przeznaczonym na utrzymanie armii⁴⁵. Najczęściej pogłównie płacili Żydzi w wysokości 1 zł. od osoby⁴⁶. Pogłównie z 1717 r. zostało rozpisane przez urzędników samorządu szlacheckiego na poszczególne dobra ziemskie. Nie był to jednak podział stały i mógł ulegać zmianom. Pogłównie wybierano w dwóch ratach: ok. 15 marca i 15 września. Płatnicy przekazywali pieniądze do grodów, a stamtąd odbierali je deputaci wojska⁴⁷.

Konstytucje sejmu „niemego” z 1 lutego 1717 r. normowały źródła przychodów Rzeczypospolitej. Głównym źródłem stały się podatki bezpośrednie. W Koronie były to: pogłównie wybierane wg taryfy z 1676 r., hiberna wybierana w królewskich i dobrach duchownych, cło, kwarta stara i nowa, kwadrupla, pogłównie żydowskie i skład winny⁴⁸. Z kolei sejm rozbiorowy z lat 1772-1775 zerwał z systemem podatkowym wprowadzonym w 1717 r. Wprowadzono jako podatek powszechny i zwyczajny podymne, które było opłacane od komina wyprowadzonego nad dach budynku⁴⁹. Sejm Wielki potwierdził w zasadzie system podatkowy wprowadzony w latach 1772-1775. Jedynie 22 czerwca 1789 r. wprowadzono uzupełniający przepis dotyczący podymnego. Zgodnie z nim chałupy wiejskie w których mieszkało kilka rodzin i każda z nich prowadziła oddzielnie gospodarstwo, należało liczyć oddzielnie. Na mocy konstytucji z 12 kwietnia 1791 r. przy opłacaniu podymnego ludność poddańcza miała dodatkowo wpłacić do skarbu 3 gr.⁵⁰

W 1777 r., w Przybynowie opłacano podatek od 43 dymów. Z kolei w rok później w Wysoce było 50 dymów. W latach 1778-1788, w Nowej Wsi było 29 dymów. W 1793 r., w Przybynowie było 55 dymów, a w Choroni 52 dymy. W latach 1782-1788 proboszcz, w Przybynowie z pięciu dymów opłacał rocznie

44 A. Filipczak-Kocur, *Skarbowość Rzeczypospolitej...*, s. 47, 53, 58-59, 67.

45 M. Markiewicz, *Historia Polski...*, s. 77-78.

46 A. Filipczak-Kocur, *Skarbowość Rzeczypospolitej...*, s. 47, 53, 58-59, 67.

47 T. Ciesielski, *Armia koronna w czasach Augusta III*, Warszawa 2009, s. 26-27.

48 Tamże, s. 19.

49 H. Karbownik, *Obciążenia stanu duchownego w Polsce na rzecz państwa od połowy XVII wieku do 1795*. Lublin 1984, s. 200-204, 209-211, 215, 220-221, 225-226.

50 Tamże, s. 205, 209.

25 zł.⁵¹. Zatem za jeden dym rocznie opłacał 5 złp. Jeżeli uznamy, że stawki podymnego w dobrach Męcińskich były zbliżone, to wysokość tego podatku w latach 1778-1793 dla poszczególnych wsi kształtowałyby się następująco: Przybyków: 215-275 złp., Wysoka: 250 złp., Nowa Wieś: 145 złp. i Choroń: 260 złp. Zatem łącznie z siedmiu wsi należących do Adama Męcińskiego poddani wpłacali podymnego 1070-1130 zł. rocznie.

Po przejęciu ziem dzisiejszego powiatu myszkowskiego przez Prusy, wprowadzono nowe przepisy podatkowe. W 1797 r., wszedł w życie przepis o ofierze. Był to podatek płacony przez szlachtę w wysokości 24 gr. od wszystkich dochodów z ziemi oraz z wszelkich przedsięwzięć gospodarczych podejmowanych przez szlachtę. Od zgromadzeń duchownych pobierano podatek w wysokości 10%. W 1796 r., Prusacy przejęli wszelkie dobra należące dotąd do instytucji kościelnych. Ponadto władze pruskie utrzymały częściowo podatki z czasów Rzeczypospolitej, m. in. podymne, którego stawki podniesiono⁵². Prusacy wprowadzili również bardzo uciążliwy obowiązek dostarczania podwodów dla urzędników i wojska oraz bezpłatne kwaterowanie żołnierzy w domach prywatnych⁵³.

W okresie Księstwa Warszawskiego najważniejszymi obciążeniami na rzecz państwa dla ludności chłopskiej było podymne podwyższone przez władze. W 1809 r., sejm wprowadził pobór osobisty na koszty fortyfikacji który zastępował podatki nadzwyczajne z czasów Rzeczypospolitej. Wysokość opłat wahała się od 1 do 50 zł. w zależności od wysokości dochodów. W 1811 r., górna granica opłat osobistych została powiększona do 500 zł. Poddani musieli również oddawać na potrzeby armii żywność i paszę (tzw. liwerunek), której kontyngent powiększano kilkakrotnie w 1811 r. W tymże 1811 r., wprowadzono także nowy podatek od trunków, zwany czopowym wiejskim. Ponadto utrzymano podatki pośrednie z czasów Rzeczypospolitej (czopowe miejskie, podatek od rzezi czy tytoniu). Utrzymano również obowiązek dostarczania podwodów dla urzędników i wojska oraz bezpłatne kwaterowanie żołnierzy w domach prywatnych⁵⁴.

W okresie Królestwa Polskiego system podatkowy został w zasadzie utrzymany bez większych zmian. Poddani płacili liwerunek, który częściowo opłacany był również przez dwór (40% całej sumy) oraz podymne i szarwark przeznaczony na remonty dróg, grobli i mostów⁵⁵.

51 BKCz., MN 993, 995, 997, b. pag.

52 R. Kowalczyk, *Polityka gospodarcza i finansowa Księstwa Warszawskiego w latach 1807-1812*. Łódź 2010, s. 20-21.

53 W. Sobociński, *Historia ustroju i prawa...*, s. 141-147.

54 Tamże.

55 T. Gołębiowski, *Stosunki społeczno-gospodarcze...*, s. 219; A. Świętochowski, *Historia chłopów polskich...*, s. 339-342.

7. Rodzina chłopska

Analizie poddano 197 zapisów dotyczących liczebności rodzin w rejonie Myszkowa, w XVIII w. W 118 zapisach brakowało informacji dotyczących stanu liczebnego poszczególnych rodzin (59,90%). W pozostałych przypadkach liczba osób w rodzinie chłopskiej w latach 1711-1791 wahała się od 2 do 10. Najwięcej zapisów dotyczyło rodzin 5-osobowych i 4-osobowych, po osiemnaście zapisów. Najmniej liczne były zapisy dotyczące rodzin 9-10 osobowych. Odpowiednio podano w jednym zapisie rodzinę 9-osobową, a w dwóch przypadkach zanotowano rodzinę 10-osobową. Rodzinę 3-osobową wspomniano w trzech zapisach. W pozostałych przypadkach wspomniano odpowiednio: o rodzinach 2-osobowych osiem razy, 6-osobowych czternaście razy, 7-osobowych osiem razy i 8-osobowych siedem razy⁵⁶.

Na podstawie powyższych danych można pokusić się o orientacyjne ustalenie liczby ludności w dobrach klasztoru leśniowskiego i Męcińskich leżących w rejonie Myszkowa.

Z zapisów dotyczących liczebności rodzin chłopskich wynika, że średnio na jedną rodzinę przypadało 5 osób. Zatem wykorzystując dane dotyczące liczby gospodarstw w poszczególnych miejscowościach można w przybliżeniu ustalić ich liczebność. Dane te ilustruje tabela 4. Zanim przejdziemy do analizy danych, należy jeszcze raz podkreślić, że mają one charakter orientacyjny. Ponadto w inwentarzach występują dwa miasteczka należące do Męcińskich: Żarki i Włodowice, które miały charakter rolniczy. W spisach bowiem wyraźnie odnotowano ludność zajmującą się rolnictwem. Natomiast brak informacji dotyczących ludności zajmującej się handlem. Zatem trzeba pamiętać, że podane liczby nie są jednoznaczne z liczbą ludności w danej miejscowości.

Z danych wynika, że największej ludności rolniczej zamieszkiwało w miasteczkach Żarki i Włodowice. Najliczniejszymi wsiami były: Trzebniów, Postaszowice, Mzurów, Zawada, Myszków, Przybynów i Mirów. Na przykładzie kilku miejscowości można również prześledzić tendencje w rozwoju zaludnienia. W Leśniowie w latach 1706-1716 mieszkało ok. 55 osób. W ciągu XVIII w. liczba ludności wzrosła do ok. 100 osób, czyli o 45%. Innymi wsiami zasługującymi na uwagę były Gorzków, Trzebniów i Postaszowice. We wspomnianych wsiach w latach

56 AJG 486, k. 2-23; AJG 1549, k. 83-86; AJG 1551, k. 55-56; AJG 1625, k. 141-144, 149-152; AJG 1626, k. 35-36, 43-45; BKCz., MN 996, b. pag.; *Inwentarze dóbr ziemskich...*, k. 421-422; AJG III-36, S. Ufniarski, *Dzieje parafii żareckiej...*, s. 32-33; *Atlas historyczny Polski. Materiały do słownika...*, s. 3, 9, 12-13, 25, 34-35, 50, 55, 62, 70-71, 79, 105; *Materiały do słownika historyczno-geograficznego...*, s. 158, 161, 164, 178-179, 185, 194-195, 213, 237, 245-246, 280, 285, 294-295, 299, 311, 313, 325, 327, 348, 350-353, 360-361.

1716-1728 nastąpił duży spadek liczby mieszkańców. Dla Gorzkowa wynosił on 36,36%, dla Trzebniowa 42,86%, a dla Postaszowic 51,16%. Być może wsie nawiedziły epidemie. Jednak problem ten będzie można rozstrzygnąć dopiero po przeanalizowaniu ksiąg parafialnych. Po 1728 r. nastąpił stopniowy wzrost liczby mieszkańców. W 1789 r. liczba mieszkańców Gorzkowa wzrosła o 22,22%, ludność Trzebniowa wzrosła o 31,03%, a liczba mieszkańców Postaszowic wzrosła o 40%. Inną wsią w której zanotowano wzrost liczby mieszkańców w ciągu XVIII w. były Przewodzisowice. W 1728 r., liczyły one 45 mieszkańców, a w 1789 r. 95. Zatem wzrost liczby mieszkańców wyniósł 52,63%.

Posiadamy również dane dotyczące liczby ludności zamieszkującej obszar parafii żareckiej w latach 1711-1854. Parafia żarecka składała się wówczas z Żarek, Leśniowa, Jaworzniaka, Przewodzisowic, Jaroszowa, Zawady, Czatachowy, Kuźnicy Myszkowskiej, Nowej Wsi, Wysokiej, Czarnej Strugi oraz Pustkowie (Koza)⁵⁷.

W ciągu XVIII w. dał się zauważyć stały wzrost mieszkańców. Szczególnie duży przyrost zaobserwowano w latach 1711-1748. W połowie XVIII w. nastąpił regres przyrostu ludności. Dopiero po 1763 r. liczba ludności znacznie wzrosła. Dane z 1827 r. są niepełne, ponieważ dotyczą jedynie siedmiu miejscowości wchodzących w skład parafii żareckiej. Porównując dane z 1787 i 1854 r. widać bardzo duży przyrost ludności, wynosił on 54,20%.

Zakończenie

Rejon Myszkowa leżał w historycznej Małopolsce, w północno-zachodniej części województwa krakowskiego, na obszarze powiatu lelowskiego. Sytuacja prawna rodziny chłopskiej wynikała z norm prawnych obowiązujących w Rzeczpospolitej, w państwie pruskim, Księstwie Warszawskim oraz Królestwie Polskim.

Dominowały rodziny kmieci i zagrodnicze. Najliczniejsze były rodziny 4 i 5 osobowe. Najmniej było rodzin 9-10 osobowych. Brak natomiast było zapisów źródłowych dotyczących rodzin powyżej 10 osób. W rejonie Częstochowy z kolei dominowały rodziny 5-6 osobowe. Najmniej liczne, podobnie jak w rejonie Myszkowa były rodziny 8-10 osobowe. Jednak w źródłach dotyczących rejonu Częstochowy występowały rodziny liczące powyżej 10 osób⁵⁸.

57 Źródła dziejowe, t. 15, *Małopolska*, t. 4. Wyd. A. Pawiński. Warszawa 1886, s. 432, 436. AJG 1549, k. 67, 93; AACz, *Księga ślubów parafii w Żarkach 1718-1770*, III/440 (sygn. stara), k. 1. AJG 1551, k. 93.

58 AJG 419, k. 4-8, 14-43, 48-53, 56-69; AJG 1660, k. 24-25; AJG 1132, k. 9-27, 30-31, 35; AJG 486, k. 2-23; AJG 1549, k. 83-85; AJG 1551, k. 55-56; AJG 1625, k. 141-144, 149-152; AJG 1626, k. 35-36, 43-45; AJG III-36, S. Ufniarski, *Dzieje parafii żareckiej...*, s. 32-33; AJG 1286, k. 253, 257-259.

W rejonie Myszkowa obciążenia feudalne rodziny chłopskiej niewiele różniły się od obciążeń w rejonie Częstochowy. Co prawda występowały pewne różnice, jednak zawsze ciężary były wynikiem określonej sytuacji ekonomicznej poszczególnej rodziny. W rejonie Myszkowa pańszczyzna sprzężajna obowiązywała kmieci i półkmieci. Pozostałe grupy ludności chłopskiej były zobowiązane do pańszczyzny pieszej. Z kolei w rejonie Częstochowy do pańszczyzny sprzężajnej zobowiązani byli dodatkowo zagrodnicy. Świadczyłyby to o lepszej sytuacji ekonomicznej tej grupy rodzin chłopskich w okolicy Częstochowy. Czynsze również były wyższe w rejonie Częstochowy (kmiecie: rejon Myszkowa-5,18, rejon Częstochowy-12 złp.). Jednak najwyższe czynsze w rejonie Myszkowa płacili młynarze (50 złp.), karczmarze (40 złp.) i rzemieślnicy wiejscy (10-20 złp.)⁵⁹.

SUMMARY

Jacek Szpak

Socioeconomic situation of the peasant family in the area of Myszków in 18th and 19th century. Scope of issues

Towns situated in the area of the today's Myszków district were on the territory of the Cracow province and lelowski district. The legal situation of the peasant family resulted from provisions of the law being in force in the area of the Republic and the partitioners.

In the area of Myszków predominated peasant and crofters families. The most numerous were 4 and 5 people families and the least were families of 9 and 10 people. Feudal burdens of peasants in the area of Myszków have always been a result of the determined economic situation of individual family. In Myszków area serfdom applied to peasants and self-peasants. Crofters and cottagers were obliged to a walking drudgery. Peasants' rents were maximum to 5 zł 18 gr. The lowest rents paid millers, to 5 Polish zloty, innkeepers to 40 Polish zloty and country craftsmen from 10 to 20 Polish zloty.

⁵⁹ AJG 486, k. 2-23; AJG 1549, k. 83-85; AJG 1551, k. 55-56; AJG 1625, k. 141-144, 149-152; AJG 1626, k. 35-36, 43-45; AJG III-36, S. Ufniarski, *Dzieje parafii żareckiej...*, s. 32-33; AJG 419, s. 9, 45, 71; AJG 1531, k. 66-67; AJG 1130, k. 68; AJG 1128, k. 84-86; AJG 1648, k. 127-129; AJG 812, k. 4-5; AJG 1286, k. 104-105, 110-111, 257-259; AJG 1349, k. 7-9; AJG 1598, k. 13-21, 33-35; AJG 1527, k. 85-88, 255; AJG 424, k. 1-52; AJG 1648, k. 127-128; AJG 463, k. 15-63; AJG 1214, k. 53, 55, 61-77; AJG 1203, k. 71-72, 87; AJG 1199, k. 75; AJG 1199, k. 29-31; AJG 1202, k. 77-81, 97; AJG 1626, k. 9; *Kronika klasztoru w Leśniowie*, [w:] J. Wiśniewski, *Diecezja częstochowska. Opis historyczny kościołów i zabytków w dekanatach będzińskim, dąbrowskim, sączowskim, zawierckim, żareckim oraz parafii Olsztyn*. Mariówka Opczyńska 1936, s. 523.

Tabela nr 1. Struktura społeczna ludności w poszczególnych miejscowościach w rejonie Myszkowa w latach 1700-1807¹.

Rok	Miejscowość	Szlachta	Młynarze	Karczmarze	Kmiecie	Półkmiecie	Zagrodnicy	Chłapinicy	Komornicy	Rzemieślnicy	Razem
1700	Ogorzełek	Liczba-%	-	-	5-45,45%	2-18,18%	4-36,37	-	-	-	11-100%
	Zdów	-	3-20%	1-6,67%	6-40%	-	5-33,33%	-	-	-	15-100%
1706-1716	Lesiów	-	3-27,28%	-	4-36,36	-	4-36,36	-	-	-	11-100%
	Trzebnów	-	-	1-2,86%	14-40%	-	9-25,71%	6-17,14%	5-14,29%	-	35-100%
1728	Gorzków	-	-	-	-	-	10-90,91	-	1-9,09%	-	11-100%
	Postaszowice	-	-	1-2,33%	25-58,14%	-	14-32,56%	-	-	3-6,98%	43-100%
1748	Lesiów	-	-	1-9,09%	-	-	5-45,45%	-	-	1-9,09%	11-100%
	Trzebnów	-	-	1-5%	8-40%	-	10-50%	-	-	1-5%	20%
1782	Postaszowice	-	-	-	-	-	7-100%	-	-	-	7-100%
	Przewodzisławice	-	-	-	13-61,90%	-	4-19,05%	4-19,05%	-	-	21-100%
1787	Zarki	-	-	-	-	-	9-100%	4-80%	-	1-20%	9-100%
	Parafia zarecka ²	-	-	-	-	-	-	-	-	-	230-100%
1782	Lesiów	-	-	-	1-104%	40-41,67	36-37,50%	16-16,67%	3-3,12%	-	96-100%
	Trzebnów	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1783	Gorzków	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Postaszowice	-	-	-	18-72%	-	-	-	7-28%	-	25-100%
1787	Przewodzisławice	-	2-100%	-	-	-	-	-	-	-	2-100%
	Masłowskie	-	1-100%	-	-	-	-	-	-	-	1-100%
1763	Przybynów	-	1-100%	-	-	-	-	-	-	-	1-100%
	Włodowice	-	-	-	121-88,32%	-	4-2,92%	-	10-7,30%	2-1,46%	137-100%
1783	Parafia zarecka ³	-	-	-	-	-	-	-	-	-	250-100%
	Ordonów	-	1-100%	-	-	-	-	-	-	-	1-100%
1787	Przybynów	-	5-100%	-	-	-	-	-	-	-	5-100%
	Słypa	-	1-100%	-	-	-	-	-	-	-	1-100%
1787	Zarki	-	23-100%	-	-	-	-	-	-	-	23-100%
	Zbiłek	-	1-100%	-	-	-	-	-	-	-	1-100%
1787	Zdów	-	1-100%	-	-	-	-	-	-	-	1-100%
	Przybynów	-	-	1-100%	-	-	-	-	-	-	1-100%
1787	Parafia zarecka ⁴	-	-	-	-	-	-	-	-	-	509-100%

- 1 Liczba gospodarstw.
- 2 Zarki, Lesiów, Jaworzniak, Przewodzisławice, Jarosów, Zawada, Czachłowa, Kuźnica Myszowska, Nowa Wieś, Wysoka, Czarna Struga, Pustkowie (Kozia).
- 3 Zarki, Lesiów, Jaworzniak, Przewodzisławice, Jarosów, Zawada, Czachłowa, Kuźnica Myszowska, Nowa Wieś, Wysoka, Czarna Struga, Pustkowie (Kozia).

1789	Bobolice, Zdów i Huciska	-	-	20-32,79%	-	37-60,66%	-	4-6,55%	-	61-100%
	Ciszowka	-	1-7,69%	10-76,92%	-	-	-	1-7,69%	-	13-100%
	Gorzków	-	-	9-100%	-	-	-	-	-	9-100%
	Jarosów	-	-	18-94,74%	-	1-5,26%	-	-	-	19-100%
	Masłonskie	-	-	4-100%	-	-	-	-	-	4-100%
	Mirów	-	-	24-100%	-	-	-	-	-	24-100%
	Myszków	-	-	23-92%	-	1-4%	-	-	1-4%	25-100%
	Mzurów	-	-	27-77,14%	-	6-17,14%	-	2-5,72%	-	35-100%
	Postaszowice	-	-	30-88,24%	-	4-11,76%	-	-	-	34-100%
	Przewodziszowice	-	-	18-94,74%	-	-	-	1-5,26%	-	19-100%
1790	Trzebninów	-	1-3,44%	2058,96%	-	7-24,24%	-	1-3,44%	-	29-100%
	Zawada	-	-	28	-	-	-	-	-	28-100%
	Żarki	-	7-3,66%	2-10,5%	-	37-19,37%	-	40-20,94%	13-6,81%	191-100%
	Maszczyków	-	2-100%	-	-	-	-	-	-	2-100%
	Masłonskie	-	1-100%	-	-	-	-	-	-	1-100%
	Ordonów	-	1-100%	-	-	-	-	-	-	1-100%
	Przybynów	8	17	-	-	-	-	-	-	25-100%
	Suliszowice	8	-	-	-	-	-	-	-	8-100%
	Włodowice	-	-	1-14,29%	-	-	-	-	-	7-100%
	Żarki	-	-	-	-	-	-	-	20-100%	20-100%
1791	Jarosów	2-100%	-	-	-	-	-	-	6-85,71%	7-100%
	Kotowice	8-100%	-	-	-	-	-	-	20-100%	20-100%
	Masłoń	-	1-100%	-	-	-	-	-	-	8-100%
	Ordonów	-	1-100%	-	-	-	-	-	-	1-100%
	Postaszowice	7-100%	-	-	-	-	-	-	-	7-100%
	Przybynów	3-11,54%	23-88,46%	-	-	-	-	-	-	26-100%
	Stypa	-	1-100%	-	-	-	-	-	-	1-100%
	Włodowice	2-100%	-	-	-	-	-	-	-	1-100%
	Zbitek	-	1-100%	-	-	-	-	-	-	2-100%
	Żarki	11-52,38%	8-38,10%	2-9,52%	-	-	-	-	-	2-100%
1807	Lesniew	-	1-5%	-	-	-	-	-	-	20-100%
	Razem	49-4,30%	107-9,39%	13-1,14%	2-0,18%	264-23,18%	6-30%	79-6,94%	48-4,21%	1139-100%
1854	Parafia Żarecka ⁵	-	-	-	-	-	-	-	-	1111-100%

Źródło: Wyliczenia własne na podstawie: AJG 486, k. 2-23; AJG 1549, k. 63, 83-86; AJG 1551, k. 55-56; AJG 1625,

4 Żarki, Lesniew, Jaworznik, Przewodziszowice, Jarosów, Zawada, Czatachowa, Kuźnica Myszkowska, Nowa Wieś, Wysoka, Czarna Struga, Pustkowie (Koza).

5 Żarki, Lesniew, Jaworznik, Przewodziszowice, Jarosów, Zawada, Czatachowa, Kuźnica Myszkowska, Nowa Wieś, Wysoka, Czarna Struga, Pustkowie (Koza).

k. 141-144, 149-152; AJG 1626, k. 35-36, 43-45; BK Cz., MN 996, b. sygn.; *Inwentarze dóbr ziemskich województwa krakowskiego 1576-1700. Wybór z ksiąg relacji grodu krakowskiego*. Opr. A. Kamiński, A. Kiełbicka, S. Pańków. Warszawa 1956, s. 421-422; AJG III-36, S. Ufniarski, *Dzieje parafii zareckiej*, (mps), s. 32-33; *Atlas historyczny Polski. Materiały do słownika historyczno-geograficznego województwa krakowskiego w dobie sejmów czteroletniego (1788-1792)*. Opr. W. Semkowicz, K. Buczek, Z. Budkowa, T. Czort, H. Münch, J. Szczudło, A. Szumański. Kraków 1939, s. 3, 9, 12-13, 25, 34-35, 50, 55, 62, 70-71, 79, 105; *Materiały do słownika historyczno-geograficznego województwa krakowskiego w dobie sejmów czteroletniego (1788-1792)*, opr. K. Buczek, T. Czort, J. Szczudło, A. Szumański, p. kier. W. Semkowicz, Warszawa-Wrocław-Kraków 1960, s. 158, 161, 164, 178-179, 185, 194-195, 213, 237, 245-246, 280, 285, 294-295, 299, 311, 313, 325, 327, 348, 350-353, 360-361; AKMK, *Tabele wizytacji biskupa Zahuskiego*, Tablica 33; AKMK, AV 32, k. 338; AKMK, AV 48, k. 90-91; AACz., *Księgi Konsystorskie II/67 (stara sygn.)*, k. 577; *Spis ludności diecezji krakowskiej z roku 1787*. Wyd. J. Kleczyński, [w:] *Archiwum Komisji Historycznej Akademii Umiejętności*, t. 7, Kraków 1894, s. 309, 354.

Tabela nr 2. Struktura społeczna ludności w rejonie Myszkowa w latach 1700-1807⁶.

Rok	Szlachta	Młynarze	Karczmarze	Kmiecie	Półkmiecie	Zagrodnicy	Chalupnicy	Komornicy	Rzemieślnicy
1700	-	3	1	11	2	9	-	-	26
	-	12%	4%	44%	8%	36%	-	-	100%
1706-1716	-	3	2	43	-	37	6	6	100
	-	3%	2%	43%	-	37%	6%	6%	100%
1728	-	-	2	21	-	34	8	4	72
	-	-	2,78%	29,17%	-	47,22%	11,11%	5,55%	100%
1782	-	4	-	139	-	4	16	20	166
	-	2,94%	-	83,73%	-	2,94%	9,64%	12,05%	100%
1787	-	-	2	34	-	-	-	25	61
	-	-	3,27%	55,73%	-	-	-	49,98%	100%
1789	-	8	-	467	-	212	-	59	763
	-	1,04%	-	61,20%	-	27,78%	-	7,73%	100%

6 Liczba gospodarstw.

1790	16	21	4	-	-	-	26	67
	23,88%	31,34%	5,97%	-	-	-	38,80%	100%
1791	45	36	4	16	-	-	-	101
	44,45%	35,64%	3,96%	15,84%	-	-	-	100%
1807	-	1	-	-	13	6	-	20
	-	5%	-	-	65%	30%	-	100%

Źródło: Wyliczenia własne na podstawie: BKCz., MN 996, b. pag.; *Inwentarze dóbr ziemskich województwa krakowskiego 1576-1700. Wybór z ksiąg relacyj grodu krakowskiego*. Opr. A. Kamiński, A. Kiełbicka, S. Pańków. Warszawa 1956, s. 421-422; *Materiały do słownika historyczno-geograficznego województwa krakowskiego w dobie sejmu czteroletniego (1788-1792)*., Opr. W. Semkowicz, K. Buczek, Z. Budkowa, T. Czort, H. Münch, J. Szczudło, A. Szumański. Kraków 1939, s. 3, 9, 12-13, 25, 34-35, 50, 55, 62, 70-71, 79, 105; *Materiały do słownika historyczno-geograficznego województwa krakowskiego w dobie sejmu czteroletniego (1788-1792)*. Opr. K. Buczek, T. Czort, J. Szczudło, A. Szumański, p. kier. W. Semkowicza. Warszawa-Wrocław-Kraków 1960, s. 158, 161, 164, 178-179, 185, 194-195, 213, 237, 245-246, 280, 285, 294-295, 299, 311, 313, 325, 327, 348, 350-353, 360-361.

Tabela nr 3. Rodzina chłopska w rejonie Myszkowa w latach 1700-1864

Liczebność rodziny chłopskiej	Liczba zapisów w źródłach	%
2 osobowa	8	4,06
3 osobowa	3	1,52
4 osobowa	18	9,14
5 osobowa	18	9,14
6 osobowa	14	7,11
7 osobowa	8	4,06
8 osobowa	7	3,55
9 osobowa	1	0,51
10 osobowa	2	1,01
Niezidentyfikowana liczba członków rodziny	118	59,90
Razem zapisów źródłowych	197	100,00

Źródło: Wyliczenia własne na podstawie: AJG 486, k. 2-23; AJG 1549, k. 83-86; AJG 1551, k. 55-56; AJG 1625, k. 141-144, 149-152; AJG 1626, k. 35-36, 43-45; BKCz., MN 996, b. pag.; *Inwentarze dóbr ziemskich województwa*

krakowskiego 1576-1700. Wybór z ksiąg relacji grodu krakowskiego. Opr. A. Kamiński, A. Kiełbicka, S. Panków, Warszawa 1956, s. 421-422; AJG III-36, S. Ufniarski, *Dzieje parafii zareckiej*, (mps), s. 32-33; *Atlas historyczny Polski. Materiały do słownika historyczno-geograficznego województwa krakowskiego w dobie sejmu czteroletniego (1788-1792)*. Opr. W. Semkowicz, K. Buczek, Z. Budkowa, T. Czort, H. Münch, J. Szczudło, A. Szumański. Kraków 1939, s. 3, 9, 12-13, 25, 34-35, 50, 55, 62, 70-71, 79, 105; *Materiały do słownika historyczno-geograficznego województwa krakowskiego w dobie sejmu czteroletniego (1788-1792)*. Opr. K. Buczek, T. Czort, J. Szczudło, A. Szumański, p. kier. W. Semkowicza. Warszawa-Wrocław-Kraków 1960, s. 158, 161, 164, 178-179, 185, 194-195, 213, 237, 245-246, 280, 285, 294-295, 299, 311, 313, 325, 327, 348, 350-353, 360-361.

Tabela nr 4. Liczba ludności we wsiach rejonu Myszkowa w latach 1700-1864

Rok	Miejscowość	Liczba ludności	Odszetek ludności w danej wsi [%]
1700	Ogorzelnik	55	42,31
	Zdów	75	57,69
1706-1716	Razem	130	100,00
	Leśniów	55	11,00
	Trzebników	175	35,00
	Gorzków	55	11,00
	Postaszowice	215	43,00
	Razem	500	100,00
1728	Leśniów	55	15,07
	Trzebników	100	27,40
	Gorzków	35	9,58
	Postaszowice	105	28,77
	Przewodziszwice	45	12,33
	Zarki ⁷	25	6,85
Razem		365	100,00
	Włodowice	685	100,00
1782	Razem	305	12,42
	Bobolice, Zdów i Hucisko	65	2,65
1789	Ciszówka	45	1,83
	Gorzków	95	3,87
	Jarosów	20	0,81
	Masłońskie (młyn)	120	4,89
	Mirów	125	5,09
	Myszków	175	7,13
	Mzurów	170	6,92
	Postaszowice	95	3,87
	Przewodziszwice	145	5,91
	Trzebników	140	5,71
	Zawada	955	38,90
Zarki	2455	100,00	
Razem	125	75,76	
Przybynow	40	24,24	
Suliszowice	165	100,00	
Razem	100	100,00	
1807	Leśniów	100,00	100,00
	Razem	100,00	100,00

⁷ Ludność ta była poddanymi klasztoru Leśniowskiego i należała do grupy chałupników wiejskich. W tym zestawieniu nie zajmujemy się zupełnie ludnością miejską.

Źródło: Wyliczenia własne na podstawie: AJG 486, k. 2-23; AJG 1549, k. 83-86; AJG 1551, k. 55-56; AJG 1625, k. 141-144, 149-152; AJG 1626, k. 35-36, 43-45; BK Cz., MN 996, b. pag.; *Inwentarze dóbr ziemskich województwa krakowskiego 1576-1700. Wybór z ksiąg relacji grodu krakowskiego*. Opr. A. Kamiński, A. Kiełbicka, S. Panków, Warszawa 1956, s. 421-422; AJG III-36, S. Ufniarski, *Dzieje parafii zareckiej*, (mps), s. 32-33; *Atlas historyczny Polski. Materiały do słownika historyczno-geograficznego województwa krakowskiego w dobie sejmu czteroletniego (1788-1792)*. Opr. W. Semkowicz, K. Buczek, Z. Budkowa, T. Czort, H. Münch, J. Szczudło, A. Szumański. Kraków 1939, s. 3, 9, 12-13, 25, 34-35, 50, 55, 62, 70-71, 79, 105; *Materiały do słownika historyczno-geograficznego województwa krakowskiego w dobie sejmu czteroletniego (1788-1792)*. Opr. K. Buczek, T. Czort, J. Szczudło, A. Szumański, p. kier. W. Semkowicza. Warszawa-Wrocław-Kraków 1960, s. 158, 161, 164, 178-179, 185, 194-195, 213, 237, 245-246, 280, 285, 294-295, 299, 311, 313, 325, 327, 348, 350-353, 360-361.

Tabela nr 5. Liczba mieszkańców w parafii zareckiej w latach 1711-1864

Rok	Liczba parafian	Pa	Wdł	Wdł
1711	790	-	100	-
1748	1 149	359	145	145
1763	1 249	100	148	109
1787	2 544	1 295	249	158
1827	1 093 ^{oi}	-	-	-
1854	5 555	3 011	703	218

Obliczenia własne na podstawie: AJG 1549, k. 63; AKMK, *Tabele wizytacji biskupa Żalustkiego*, Tablica 33; AKMK, AV 32, k. 338; AKMK, AV 48, k. 90-91; AACz, *Księgi Konsystorskie II/67* (sygn. stara), k. 577; *Spis ludności diecezji krakowskiej z roku 1787*. Wyd. J. Kleczyński, [w:] *Archiwum Komisji Historycznej Akademii Umiejętności*, t. 7, Kraków 1894, s. 309, 354.

Pa – przyrost absolutny

Wdł – wskaźnik dynamiki jednopodstawowej

Wdł – wskaźnik dynamiki łańcuchowej

Tabela nr 6. Poddani klasztoru paulinów w Leśniowie 1706-1807

Wieś	Rok	Nazwisko i imię	społeczna	Liczba osób w rodzinie ⁸	Majątek ⁹			Trzoda chlewna
					Konie	Woły	Bydło mleczne	
Gorzków	1711	Lech Idzi	zagrodnik	4	1	1	-	
		Piłsiak Lukasz	zagrodnik	3	-	-	-	
		Chadula Wojciech	zagrodnik	4	-	-	-	
		Wolek Mikołaj	zagrodnik	1	-	-	-	
		Obidowski Stefan	zagrodnik	4	-	-	-	
		Wieprzek Franciszek	zagrodnik	3	-	-	-	
		Wolek Andrzej	zagrodnik	4	1	-	-	
		Bukata Paweł	zagrodnik	-	-	-	-	
		Kadula ¹⁰	zagrodnik	-	-	1	-	
		Lech Egidius	zagrodnik	-	-	-	-	
		Bareta Jan	zagrodnik	-	-	-	-	
		Wieprzek Franciszek	zagrodnik	-	-	-	-	
		Wolek Mikołaj	zagrodnik	-	-	-	-	
		Wolek Andrzej	zagrodnik	-	-	-	-	
Gil Marein	zagrodnik	-	-	-	-			
Leśniów	1715	Chadula Wojciech	zagrodnik	-	-	-	-	
		Obidowski Stefan	zagrodnik	-	-	-	-	
		Sikorski	zagrodnik	-	-	-	-	
		Lech Idzi	zagrodnik	7	-	-	-	
		Wolek Andrzej	zagrodnik	4	-	-	-	
		Wolek Mikołaj	zagrodnik	-	-	-	-	
		Dyplka Zygmunt	zagrodnik	3	-	-	-	
		Bukata ? Paweł	zagrodnik	5	-	-	-	
		Grzegorz	zagrodnik	6	-	-	-	
		Adam	zagrodnik	-	-	-	-	
Leśniów	1707	Banas	młynarz	-	-	-	-	
	1709	Bubel	młynarz	-	-	-	-	
	1710	Banas	młynarz	-	-	-	-	
		Bubel	młynarz	-	-	-	-	
1715	Morel Wojciech	karczmarz	-	-	-	-		
	Królik Antoni ¹¹ Królik Antoni ¹²	kmieć kmieć	-	-	-	-		

8 Do tej liczby należy dodać osobę gospodarza wymienionego w spisie.

9 W inwentarzach spisywano zwierzęta należące do pana feudalnego, które zostały przekazane gospodarzom na wyкарmienie. Konie i woły były wykorzystywane w pracach polowych lub do podróży w sprawach pana. Bydło mleczne dawano z kolei produkty mleczne rodzinie chłopskiej.

10 Gospodarz w folwarku.

11 Ojciec.

12 Syn.

Lesniów	1715	Wysocki Blazej	kmieć	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
		Morci Wojciech	młynarz	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		Bubeł Stanisław	młynarz	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		Banas Wojciech	młynarz	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		NN	młynarz	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		Kurek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		Broda Wojciech	komornik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		Mawrzyniec	komornik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
		Mironski Małcher	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Ciesła Wojciech	rzemieślnik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Kaplaez Egidius	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
		Szewczyk Maciej	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Zasui Bartłomiej	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Nowakowski Jan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Masińska Antoni	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Kwałkowski Stanisław	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Barbarycz Kazimierz	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Szpak Jan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Podlejski Andrzej	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Rosik Sebastian	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Kahtar Tomasz	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Bubeł Antoni	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Dyja Roch	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Sędziak Bartłomiej	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Skróbacz Franciszek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Gabrys Andrzej	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Tomicki Jan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Szewczyk Tadeusz	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Piotrowski Florian	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Patrzyła Zofia	komornica	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Królik Mateusz	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Mazrak	kmieć	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
NN	kmieć	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Stepień Sebastian	kmieć	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
NN	karzmarz	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
NN	karzmarz	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Szpak Marcin	kmieć	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Piliś Stanisław	kmieć	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
NN Jedrzej	kmieć	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Morawiec	kmieć?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Szpak Marcin	kmieć	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
NN	gospodarz dworski	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Postasowice	1707																				
1708																					
1709																					

1710	Szpak Marcin	kmieć	-	-	-	-	-	-
	NN	karczmarz	-	-	-	-	-	-
	NN	parobek	-	-	-	-	-	-
	NN	parobek	-	-	-	-	-	-
	Szczepanek Wojciech	kmieć?	-	-	-	-	-	-
	Wolek Wojciech	kmieć?	-	-	-	-	-	-
	Kozinka Sebastian	kmieć	-	-	-	-	-	-
	Piliś Walerian	kmieć	6	1	6	6	6	-
	Piliś Stanisław	kmieć	3	-	2	2	2	-
	Grelak Wojciech	kmieć	3	-	-	-	-	-
	Grelak Jacek	kmieć	1	-	4	4	4	-
	Szpak Jakub	kmieć	3	-	4	4	4	-
	Szpak Marcin	kmieć	5	1	6	6	6	-
	Wasiak Sebastian	kmieć	1	1	1	1	1	-
	Żurek	kmieć	6	1	-	-	-	-
	Siępien Sebastian	kmieć	4	-	3	3	3	-
	Kozinka Sebastian	kmieć	4	1	-	-	-	-
Skwara Krzysztof	kmieć	5	1	-	-	-	-	
Jurka	zagrodnica ?	-	-	-	-	-	-	
Morawczyk Walenty	zagrodnik	1	-	-	-	-	-	
Bzdyna Maciej	zagrodnik	3-	2	-	-	-	-	
Fiutek Wojciech	zagrodnik	4	-	2	2	2	-	
Szpak Grzegorz	zagrodnik	3	-	-	-	-	-	
Szczepanczyk Kazimierz	karczmarz	-	-	-	-	-	-	
Wolek Wojciech	chałupnik ?	-	-	-	-	-	-	
Fugas Walenty	chałupnik	3	-	-	-	-	-	
Gilowa Wacława	chałupnica	-	-	-	-	-	-	
Jaderko Wincenty	chałupnik	3	-	-	-	-	-	
Szczepanek Wincenty	chałupnik	3	-	-	-	-	-	
Kurzako	chałupnik	3	-	-	-	-	-	
Szewc	chałupnik-rzemieślnik	1	-	-	-	-	-	
Bednarz	chałupnik-rzemieślnik	1	-	-	-	-	-	
Kowalczanka	chałupnica	1	-	-	-	-	-	
Szpak Marcin ¹³	kmieć	8	2	4	4	4	-	
Szpak Marcin	kmieć	4	-	-	-	-	-	
Gryl Franciszek	kmieć	5	2	-	-	-	-	
Gryl Jacek	kmieć	7	-	2	2	2	-	
Gryl Jacek	kmieć	5	2	-	-	-	2	

Postaszo wice

1711

1728

Postaszowice	1728	Kozina Sebastian	kmieć	6	2	-	2	2
		Frąciszek Blazej	kmieć	-	-	4	-	2
		Piliś Andrzej	kmieć	7	-	4	3	3
		Skowron Jan	kmieć	9	-	4	1	-
		Gruska Łukasz	kmieć	5	2	1	3	-
		Gugul Adam	kmieć	-	-	2	-	1
		Morawiec Stanisław	kmieć	6	2	-	3	3
		Małek Blazej	kmieć	6	-	2	2	-
		Morawie Walenty	zagrodnik	6	-	2	2	2
		Kozinka Sebastian	zagrodnik	-	-	-	-	-
		Gugul Adam	zagrodnik	-	-	-	-	-
		Cupiał Szymon	zagrodnik	-	-	-	-	-
		Szczepanieżyk Witold	zagrodnik	-	-	-	-	-
		Piliś Krzysztof	zagrodnik	4	-	-	2	1
		Piliś Paweł	zagrodnik	4	-	2	1	-
		Szczepanek Kazimierz	zagrodnik	5	-	-	1	-
		Imiołek Mawrzyńc	chłupnik	5	-	1	-	-
		Guzik Sebastian	chłupnik	4	-	1	2	-
		Dąbrowski Jan	chłupnik	-	-	1	2	-
		Przedło Piotr	chłupnik	5	-	1	2	-
Szczepanek Antoni	zagrodnik	9	-	1	1	1		
Trabczyk Paweł	zagrodnik	4	2	1	1	-		
Wolek Wojciech	zagrodnik	6	-	2	1	-		
Wolek Andrzej	zagrodnik	7	-	2	1	1		
Wolek Maciej	zagrodnik	4	-	-	1	1		
Chudzik Jan	zagrodnik	-	-	-	1	-		
Kochas Kazimierz	zagrodnik	3	-	-	1	1		
Lech Jędrzej	kmieć	6	2	4	4	-		
Lech Marcin	kmieć	7	2	4	4	-		
Szczepanek Jan	kmieć	5	1	4	4	-		
Gręł Maciech	kmieć	5	-	4	-	-		
Szczepanek Grzegorz	kmieć	4	-	2	-	-		
Wolek Wojciech	kmieć	3	-	-	-	-		
Wolek Maciej	kmieć	3	-	-	-	-		
Kulczak Stanisław	kmieć	7	1	-	-	-		
Szczepanieżyk Wojciech	zagrodnik	6	1	2	-	-		
Kołodziej Wojciech	zagrodnik	5	-	-	-	-		
Trzandek Szymon	zagrodnik	-	-	-	-	-		
Kulczak Ferens	zagrodnik	-	8-	-	-	-		
Trzebnów	1711							

	Wolek Piotr	zagrodnik	4	-	-	-	-
	Stachowiec	chałupnik	4	-	-	-	-
	Wawrzyniec	chałupnik	7	-	-	-	-
	Chudy Jan	chałupnik	6	-	-	-	-
	Szczepanek Antoni	chałupnik	3	-	-	-	-
	Kulezak Kazimierz	chałupnica	2	-	-	-	-
	Szymanka Maryna	chałupnica	1	-	-	-	-
	Bidzina Dorota	chałupnik	-	-	-	-	-
	Lech Szymon	chałupnica	-	-	-	-	-
	Chudzińska Elżbieta	chałupnica	1	-	-	-	-
	Niedziałkowska Maryna	chałupnica	3	-	-	-	-
	Kulezak Sebastian	gospodarz dworski	8	3	4	1	1
	Lech Jędrzej ¹⁴	kmieć	1	3	4	1	5
	Lech Marcin	kmieć	8	2	3	2	6
	Kołodziej Antoni	kmieć	4	2	2	3	4
	Flak Andrzej	kmieć	4	2	2	1	2
	Wojciech NN	zagrodnik	7	-	2	1	2
	Szczepanek Grzegorz ¹⁵	zagrodnik	9	-	1	1	1
	Szczepanek Antoni ¹⁶	zagrodnik	4	2	1	1	-
	Trąbczyk Paweł	zagrodnik	6	-	1	-	-
	Wolek Wojciech	zagrodnik	7	-	2	1	1
	Wolek Andrzej	zagrodnik	4	-	-	1	-
	Wolek Maciej	zagrodnik	-	-	-	1	-
	Chudzik Jan	zagrodnik	3	-	-	1	1
	Kočas Kazimierz	zagrodnik	5	-	-	1	-
	Imiołek Wawrzyniec	chałupnik	4	-	-	1	2
	Guzik Sebastian	chałupnik	-	-	-	1	2
	Dąbrowski Jan	chałupnik	-	-	-	1	2
	Prządło Jan	chałupnik	5	-	-	1	2

Źródło: AJG 486, k. 2-23; AJG 1549, k. 83-85; AJG 1551, k. 55-56; AJG 1625, k. 141-144, 149-152; AJG 1626, k. 35-36, 43-45; AJG, III-36, S. Ufniarski, *Dzieje parafii żareckiej*, (mps), s. 32-33.

14 Wójt.

15 karczmarz.

16 Bednarz.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Archidiecezjalne w Częstochowie

Akta Urodzonych, Zaślubionych i Zmarłych parafii Żarki z lat 1696-1752, b. sygn.

Księga ślubów parafii w Żarkach 1718-1770, III/440 (sygn. stara)

Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie

Archiwum Skarbu Koronnego, sygn. 177

Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie

Acta Visitationis, sygn. 17, 53

Archiwum Narodowe w o. 1 (na Wawelu)

Acta Terrestria Cracoviensia, sygn. 268

Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie

III-8, M. Poleski, *Fragmety pracy o Włodowicach*

Wywód apelacji w sprawie hrabiów Męcińskich przeciwko Zgromadzeniu J. J. X. X.

Paulinów klasztoru jasnogórskiego

Archiwum Zakonu Paulinów na Jasnej Górze w Częstochowie

sygn. 350, 419, 424, 463, 486, 758, 812, 1128, 1130, 1132, 1199, 1202, 1203, 1214, 1286, 1349, 1527, 1549, 1551, 1598, 1625, 1626, 1648, 1660, III-36.

Biblioteka Książąt Czartoryskich w Krakowie, Muzeum Narodowe

sygn. 992, 993, 995, 996, 997

Źródła opublikowane

Atlas historyczny Polski. Materiały do słownika historyczno-geograficznego województwa krakowskiego w dobie sejmu czteroletniego (1788-1792) (1939), opr. W. Semkowicz, K. Buczek, Z. Budkowa, T. Czort, H. Münch, J. Szczudło, A. Szumański, Kraków.

Historia XIX i XX wiek. Lata 1795-1864 (1996), red. A. Kosecki, J. R. Szaflik, R. Turkowski, t. 1. Pułtusk 1996.

Inwentarze dóbr ziemskich województwa krakowskiego 1576-1700. Wybór z ksiąg relacyj grodu krakowskiego (1956), opr. A. Kamiński, A. Kiełbicka, S. Pańkow, Warszawa.

Materiały do słownika historyczno-geograficznego województwa krakowskiego w dobie sejmu czteroletniego (1788-1792) (1960), opr. K. Buczek, T. Czort, J. Szczudło, A. Szumański, p. kier. W. Semkowicza, Warszawa-Wrocław-Kraków.

Sobańska-Bondaruk M., Lenard S. B. (1998), *Wiek XIX w źródłach*, Warszawa.

Źródła dziejowe, t. 15, *Małopolska*, t. 4 (1886), wyd. A. Pawiński, Warszawa.

Żychliński T. (1878), *Złota księga szlachty polskiej*, cz. 1, Poznań.

Opracowania

- Antoniewicz M. (1982), *Przeszłość Żarek. Powstanie i rozwój miasta na przestrzeni sześciu wieków*, Częstochowa.
- Bardach J., Leśnodorski B., Pietrzak M. (1994), *Historia ustroju i prawa polskiego*, Warszawa.
- Barszczewska-Krupa A. (1990), *Polityka społeczna władz rządowych w powstaniu listopadowym*, [w:] *Powstanie Listopadowe 1830-1831 Dzieje wewnętrzne. Militaria. Europa wobec powstania*, red. W. Zajewski, Warszawa.
- Ciesielski T. (2009), *Armia koronna w czasach Augusta III*, Warszawa.
- Filipczak-Kocur A. (2006), *Skarbowość Rzeczypospolitej 1587-1648*, Warszawa.
- Gołębiowski T. (1947), *Stosunki gospodarczo-społeczne w Królestwie Kongresowym w okresie 1815-1846*, „Przegląd Socjologiczny”, t. 9, z. 1-4.
- Groniowski K. (1990), *Chłopi w powstaniu styczniowym a reformy agrarne lat 1861-1864*, [w:] *Powstanie Styczniowe. Wrzenie. Bój. Europa. Wizje*, red. S. Kalemba, Warszawa.
- Izdebski H. (1990), *Ustawa konstytucyjna Królestwa Polskiego z 1815 roku*, [w:] *Konstytucje Polski*, t. 1, red. M. Kallas, Warszawa.
- Jezierski A., Leszczyńska C. (1997), *Historia gospodarcza Polski*, Warszawa.
- Kallas M. (1990), *Ustawa konstytucyjna Księstwa Warszawskiego z 1807 roku*, [w:] *Konstytucje Polski*, t. 1, red. M. Kallas, Warszawa.
- Karbownik H. (1984), *Obciążenia stanu duchownego w Polsce na rzecz państwa od połowy XVII wieku do 1795*, Lublin.
- Kowalczyk R. (2010), *Polityka gospodarcza i finansowa Księstwa Warszawskiego w latach 1807-1812*, Łódź.
- Leskiewiczowa J. (1979), *Włościanie*, [w:] *Przemiany społeczne w Królestwie Polski 1815-1864*, cz. 1, *Trwałość i rozpad więzi stanowych.*, red. W. Kula, J. Leskiewiczowa, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk.
- Madurowicz H., Podraza A., (1957) *Próba rejonizacji gospodarczej Małopolski zachodniej*, [w:] *Studia z dziejów wsi Małopolskiej w drugiej połowie XVIII wieku*, red C. Bobińska, Warszawa.
- Markiewicz M. (2009), *Historia Polski 1492-1795*, Kraków.
- Mencel T. (1991), *Chłopska własność i posiadanie ziemi przed uwłaszczeniem w Królestwie Polskim*, „Rocznik Dziejów Społecznych i Gospodarczych”, t. 48 (za rok 1987). Warszawa-Poznań.
- Orzechowski K. (1960), *Poddaństwo. Próba oceny zależności feudalnej z punktu widzenia prawa ze szczególnym uwzględnieniem stosunków śląskich*, „Annales Silesiae”, t. 1, cz. 2.
- Rusiński W. (1953), *Uwagi o rozwarstwieniu wsi w Polsce XVIII wieku*, „Kwartalnik Historyczny”, nr 2.
- Rusiński W. (1987), *Biedota wiejska w XVI-XVIII wieku. Uwagi ogólne i postulaty badawcze*, [w:] *Studia nad gospodarką, społeczeństwem i rodziną w Europie późnofeudalnej*, red. J. Topolski, C. Kukło, Lublin.
- Rutkowski J. (1912), *Klucz brzozowski biskupstwa przemyskiego*, Kraków.

- Rutkowski J. (1947), *Historia gospodarcza Polski*, t. 1, *Czasy Przedrozbiorowe*, Poznań.
- Rutkowski J. (1953), *Historia gospodarcza Polski (do 1864)*, Warszawa.
- Rutkowski J. (1956), *Studia z dziejów wsi polskiej XVI-XVIII wieku*, Warszawa.
- Sobociński W. (1964), *Historia ustroju i prawa Księstwa Warszawskiego*, Toruń.
- Szpak J. (2001), *Dzieje konwentu i parafii paulinów w Leśniowie-Żarkach 1706-1864*, cz. 1, „*Studia Claromontana*”, t. 20, s. 506-525.
- Szpak J. (2005), *Dzieje sanktuarium i klasztoru paulinów w Leśniowie*, Jasna Góra-Leśniów.
- Śreniowski S. (1963), *Studia nad prawem i stosunkami agrarnymi Królestwa Polskiego 1831-1864*, Warszawa.
- Świętochowski A. (1928), *Historia chłopów polskich w zarysie*, t. 2, *W Polsce podległej*, Lwów-Poznań.
- Wiśniewski J. (1936), *Diecezja częstochowska. Opis historyczny kościołów i zabytków w dekanatach będzińskim, dąbrowskim, sączowskim, zawierckim, żareckim oraz parafii Olsztyn, Mariówka Opoczyńska*.
- Zajewski W. (1990), *Program ideologiczny lewicy powstańczej*, [w:] *Powstanie Listopadowe 1830-1831 Dzieje wewnętrzne. Militaria. Europa wobec powstania*, red. W. Zajewski, Warszawa.
- Zientara B., Mączak A., Ihnatowicz T., Landau Z. (1965), *Dzieje gospodarcze Polski do 1939 roku*, Warszawa.